

Hogeschool van Amsterdam
Maatschappij en Recht

Effectief preventief werken met risicogroepen

**Een onderzoek naar de relatie tussen risicogroepen
en jeugdcriminaliteit in Amsterdam Zuidoost**

Effectief preventief werken met risicogroepen

**Een onderzoek naar de relatie tussen risicogroepen
en jeugdcriminaliteit in Amsterdam Zuidoost**

Externe opdracht ProFor

**Project begeleider
Opdrachtgever
Deelnemers onderzoek**

Iwan Blijd
Lucia Martis
Moniek Gerritsen
Marjolein Ram
Eric Roskam
Samra El Ahmadi
Sonja Ghouili
Thalita Hubert van Blijenburgh
Hogeschool van Amsterdam
Werken in gedwongen kaders

**School
Minor**

Hogeschool van Amsterdam
Maatschappij en Recht

Voorwoord

Binnen de minor “Werken in gedwongen kaders: Forensische psychiatrie en justitiële jeugdzorg” van de Hogeschool van Amsterdam doen wij een onderzoek. In opdracht van Bureau ProFor zullen wij de relatie tussen risicogroepen en jeugdcriminaliteit in Amsterdam Zuidoost onderzoeken.

Bij dezen willen wij iedereen bedanken die een bijdrage geleverd heeft aan de totstandkoming van dit onderzoek.

In het bijzonder willen wij de heer Iwan Blijd en mevrouw Lucia Martis bedanken.

We hebben voor het onderzoek interviews afgenomen bij de Politie, stadsdeel Zuidoost, Swazoom, Family Coaches, Future Kids en de jeugdreclassering. Wij willen hen allemaal hartelijk bedanken voor de gegeven vakkennis, informatie en hun tijd.

Samra el Ahmadi (MWD)
Sonja Ghouili (MWD)
Moniek Gerritsen (SPH)
Marjolein Ram (SPH)
Thalitha Hubert van Blijenburgh (Pedagogiek)
Eric Roskam (SPH)

Inhoudsopgave

Inleiding	Blz. 6
<i>Deel 1 Theoretisch onderzoek</i>	Blz. 8
Hoofdstuk 1 Jeugdcriminaliteit en risicofactoren	Blz. 9
1.1 Jeugdcriminaliteit	Blz. 9
1.2 Risicofactoren	Blz. 10
Hoofdstuk 2 Risicofactoren op het kindniveau	Blz. 13
Hoofdstuk 3 Risicofactoren op het gezinsniveau	Blz. 15
3.1 De rol van de opvoeding	Blz. 15
3.2 Geestelijke gesteldheid van de ouders	Blz. 15
3.3 Een veelheid aan risicofactoren	Blz. 16
Hoofdstuk 4 Risicofactoren op het omgevingsniveau	Blz. 17
4.1 De rol van de sociale omgeving	Blz. 17
4.2 De rol van de woonplaats	Blz. 17
Hoofdstuk 5 Beschermende factoren	Blz. 19
5.1 Beschermende factoren bij het kind	Blz. 19
5.2 Beschermende factoren binnen het gezin	Blz. 20
5.3 Beschermende factoren in de sociale omgeving van het gezin	Blz. 21
Hoofdstuk 6 Effectiviteit preventie projecten	Blz. 22
6.1 Risicogroepen	Blz. 22
6.2 Preventieve projecten	Blz. 22
6.3 Preventie met zicht- en meetbare resultaten	Blz. 24
6.4 Een effectief preventief gezinsbeleid	Blz. 25
6.5 Vroegtijdige preventieprogramma's	Blz. 26
<i>Deel 2 Kwalitatief onderzoek</i>	Blz. 27
Hoofdstuk 7 Cijfers stadsdeel Zuidoost	Blz. 28
Hoofdstuk 8 Leerplichtambtenaar	Blz. 32
8.1 Doel	Blz. 32
8.2 Uitwerking	Blz. 32
Hoofdstuk 9 Family Coaches	Blz. 34
9.1 Doel	Blz. 34
9.2 Uitwerking interview	Blz. 34
9.3 Resultaten	Blz. 35
Hoofdstuk 10 Future Kids	Blz. 36
10.1 Doel	Blz. 36
10.2 Uitwerking interview	Blz. 36
10.3 Resultaten	Blz. 37
Hoofdstuk 11 Swazoom	Blz. 38
11.1 Doel	Blz. 38
11.2 Uitwerking interview	Blz. 38
11.3 Resultaten	Blz. 39
Hoofdstuk 12 Jeugdreclassering	Blz. 40
12.1 Doel	Blz. 40
12.2 Uitwerking interview	Blz. 40
12.3 Resultaten	Blz. 42

Hoofdstuk 13 Politie Amsterdam Zuidoost	Blz. 43
13.1 Doel	Blz. 43
13.2 Uitwerking	Blz. 43
13.3 Resultaten	Blz. 46
<i>Deel 3 Aanbeveling en conclusie</i>	<i>Blz. 47</i>
Conclusie	Blz. 48
Aanbevelingen	Blz. 50
Bronnenlijst	Blz. 51

Inleiding

In het kader van onze minor “Werken in gedwongen kaders: Forensische psychiatrie en justitiële jeugdzorg” aan de Hogeschool van Amsterdam hebben wij een praktijkgericht onderzoek gedaan. Praktijkonderzoek start met een probleem vanuit de praktijk. Het doel van dit soort onderzoek is kennis vergaren die waardevol is voor de praktijk. In tegenstelling tot fundamenteel onderzoek dient praktijkgericht onderzoek om problemen in de praktijk op te lossen.

Onze opdrachtgever is ProFor. Dit is een adviesbureau dat de integratie en participatie van de diverse etnische groepen binnen de Nederlandse samenleving tracht te bevorderen. Op hun verzoek hebben wij de relatie tussen risicogroepen en jeugdcriminaliteit in Amsterdam Zuidoost nader onderzocht.

ProFor heeft vooral preventieve projecten. Het is voor hen belangrijk om te voorkomen dat jeugdigen afglijden en vervolgens belanden op het ‘slechte pad’. In de veiligheidindex van de Gemeente Amsterdam blijkt dat Zuidoost het op twee na meest onveilige stadsdeel van Amsterdam is.¹

De directie van ProFor heeft het idee dat er niet genoeg aandacht bestaat voor dit probleem. Ook constateren ze dat schoolverlaters sneller in aanraking komen met justitie dan kinderen die wel voldoen aan hun leerplicht. ProFor is naar de Hogeschool Van Amsterdam (HvA) gegaan met de vraag of een groep studenten een onderzoek kan verrichten naar dit probleem. Voor u ligt de rapportage van het onderzoek dat wij in opdracht van de stichting ProFor hebben uitgevoerd, met als hoofdvraag: *‘Wat is de relatie tussen risicogroepen en jeugdcriminaliteit. En welke implicaties heeft dit voor preventieve activiteiten?’*

ProFor wilde graag cijfermatige gegevens. Dit bleek uit het interview dat wij (onderzoeksgroep ProFor) met de directie voerden. Zij hebben de indruk dat de cijfers die er bestaan onduidelijk en onvindbaar zijn voor de betrokken instanties en instellingen, waardoor men niet doorheeft hoe ernstig het probleem is. Wie met wie waaraan werkt is vaak voor hen een raadsel. Het scheppen van duidelijkheid over de samenwerkingsrelaties nu en voor de toekomst is iets waarvoor ProFor zich wil inzetten. Om hiaten boven water te krijgen moeten we eerst weten wie met wie waaraan werkt.

Maar ook wilde ProFor graag weten wat voor jeugdigen precies deze risicogroep vormen. Op welke jongeren moeten ze letten tijdens het preventieve werk? Wat zijn kenmerken en signalen van deze jongeren? ProFor heeft het gevoel dat dit ook niet duidelijk is voor bijvoorbeeld hulpverleners of ouders.

Kortom, ProFor wilde dit onderzoek om aandacht geven aan dit probleem. Met de resultaten van dit onderzoek willen ze buurtbewoners, ambtenaren, ouders en hulpverleners bewust maken dat er een probleem is waar aandacht aan besteed moet worden en dat men moet leren hoe dit probleem aangepakt moet worden. Dit wil ProFor vormgeven in een studiedag, georganiseerd voor de betrokkenen. Op deze dag vindt ook de presentatie van ons onderzoeksrapport plaats. Deze studiedag beoogt ook

¹ <http://buurtcijfers.eenveiligamsterdam.nl/veiligheidsindex/>

de basis te leggen voor nauwere samenwerking tussen verschillende instanties en instellingen.

Het eerste deel van onze rapportage bestaat uit een theoretisch onderzoek. Dit als achtergrondinformatie rondom de gebruikte begrippen. Hierin is vooral een secundaire onderzoeksmethode gebruikt². We zijn op zoek gegaan naar reeds bestaande informatie en theoretische inzichten over dit onderwerp. Hiervan hebben wij verslag gedaan.

Ook is er kwalitatief onderzoek in de vorm van diepte-interviews gedaan.

Om jeugdcriminaliteit onder de aandacht te brengen is het van belang om te weten hoe groot het probleem daadwerkelijk is en welke criminogene factoren daarin een rol spelen. Of de mate van jeugdcriminaliteit overeenkomt met de aanwezige risicofactoren, zult u lezen in deze rapportage.

In *Boefjes of Briljantjes* lezen we: “Nog steeds komt een fors deel van de jeugdcriminaliteit voor rekening van autochtone jongeren (kinderen van in Nederland geboren ouders). Maar migrantenkinderen komen steeds dichterbij, en relatief gezien scoren zij zelfs *hoger* in de criminaliteitsstatistieken – óók als er rekening mee gehouden wordt dat allochtone jongeren vaker in grote steden wonen en vaker afkomstig zijn uit wijken gezinnen met een sociaal-economische achterstand. Als we deze kenmerken niet meewegen, scoren Antilliaanse jongeren van de eerste generatie het hoogst: zij worden ruim acht keer zo vaak verdacht als autochtone jongeren. Mét correctie is dat nog steeds drie keer zo vaak. Vrijwel hetzelfde geldt voor Marokkaanse jongeren. Surinaamse en Turkse jongeren komen dichterbij van hun autochtone leeftijdsgenoten. [...] De cijfers over allochtone jeugdcriminaliteit wijzen erop dat we te maken hebben met een bijzonder probleem. Wanneer we de oorzaken hiervan doorzien, is het mogelijk om zinvolle interventies te ontwikkelen én te begrijpen waarom de ene aanpak beter werkt dan de andere. Of: waarom een bepaalde aanpak helemaal niet of zelfs averechts werkt. Het gaat bij allochtone criminaliteit eerst en vooral om een probleem van de jeugd.”³

Hoewel er allerlei veronderstellingen over bestaan, is het nog steeds zeer lastig om van preventie-activiteiten te kunnen bepalen welke factoren van de interventie een causaal (preventief) effect teweeg hebben gebracht. Wij zullen ons beperken tot het benoemen van enkele ‘do’s en don’ts’ anders gezegd ‘What Works and What not Works’ bij preventie-activiteiten; good practices.

Tot slot hebben wij een conclusie geformuleerd en daarna volgen de aanbevelingen. Dit omvat deel 3 van de rapportage, waarmee wij in het kort nog eens een antwoord op de hoofdvraag geven. Hierna volgen aanbevelingen voor ProFor en voor de aanpak van risicogroepen in het algemeen.

² Verhoeven, N. (2007) *Wat is onderzoek?*. Hilversum: Boom uitgeverij

³ Korf, D., S. Place, E. van Vliet & N. Tanoglu (2007) *Boefjes of briljantjes. Over de effecten van criminaliteitspreventie bij allochtone jongeren*, Utrecht: FORUM & Uitgeverij Ger Guijs, pp. 10-11.

Deel 1

Het eerste deel van deze rapportage bevat het theoretisch onderzoek dat wij hebben gedaan naar de achtergrond, ontstaansgeschiedenis en betekenis van de zogenaamde 'risicogroepen' en de hierbij behorende risicofactoren.

Hoofdstuk 1 Jeugdcriminaliteit en risicofactoren

In dit eerste hoofdstuk wordt eerst uitgelegd wat wij verstaan onder jeugdcriminaliteit. Hierna wordt het begrip risicofactor verder uitgelegd.

1.1 Jeugdcriminaliteit

Criminaliteit kan zeer algemeen worden gedefinieerd als 'alles wat door de Nederlandse wet of decreet strafbaar is gesteld'. Dat wil dus zeggen dat wat in Nederland onder de noemer criminaliteit valt, in het buitenland niet altijd een vorm van criminaliteit is.⁴

In ons land is er sprake van scherpe leeftijdsgrenzen als het gaat om de vraag wat strafbaar gedrag is of niet en als het gaat om de vraag wat jeugdcriminaliteit is en wat niet. Kern van ons strafrecht is dat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid met het toenemen van de leeftijd groter wordt. In het kort komt het op het volgende neer:

- Onder de leeftijd van twaalf jaar is er geen strafrechtelijke verantwoordelijkheid en zijn jeugdigen niet vervolgbaar.
- Van twaalf tot achttien jaar spreken we van strafrechtelijke minderjarigen op wie het jeugdstrafrecht van toepassing is.
- Vanaf achttien jaar geldt het algemene strafrecht; ook wel het volwassenenstrafrecht genoemd.⁵

Jeugdcriminaliteit is een verzamelbegrip voor een aantal strafbare gedragingen die jongeren tot 18 jaar plegen. Crimineel gedrag kan bij jongeren een uiting zijn van de neiging tot experimenteren en grenzen verkennen, die eigen is aan de adolescentie. Nu en dan zijn de misdrijven gemotiveerd door racisme of moeten ze een (te) dure levensstijl helpen bekostigen. Sommige jongeren plegen misdrijven om niet uit de toon te vallen in een groep waarin delinquent gedrag de groepsnorm is. Interessant om te weten is, dat in Nederland slechts een kleine 2 % van de jongeren zich inlaat met criminaliteit. Beweringen dat de criminaliteit bij de huidige generatie jongeren zeer hoog is, hebben dus enige nuancering nodig.⁶

Om jeugdcriminaliteit te verklaren zijn vele criminologische theorieën opgesteld. Ze beschouwen de jeugdcriminaliteit vanuit een bepaalde visie en halen daardoor een of enkele facetten van de jeugdcriminaliteit naar voren.⁷ Betrekkelijk nieuw is de theorie van Moffit, het zogenaamde tweepadmodel. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen persistente delinquenten en adolescentiegebonden delinquenten. De eerste groep betreft een kleine groep (naar schatting 5%) die al op zeer jonge leeftijd probleemgedrag vertoont en delicten begaat en daar op latere leeftijd mee doorgaat. De oorzaak van hun criminele gedrag is gelegen in een combinatie van biologische, psychologische en sociale factoren. De tweede groep is aanzienlijk groter en pleegt delicten uitsluitend gedurende de adolescentiefase. De oorzaak is voornamelijk gelegen in sociale factoren, zoals onvrede met hun nog onvolwassen status en imitatie

⁴ <http://www.belgium.be/nl/justitie/veiligheid/criminaliteit/>

⁵ Jakobs, J. H. Ferwerda en B. Beke (2006) "Hoofdstuk 2 Wat is jeugdcriminaliteit?" in *Focus op jeugdcriminaliteit*. Amsterdam: Uitgeverij SWP

⁶ <http://www.belgium.be/nl/justitie/veiligheid/criminaliteit/jeugdcriminaliteit/>

⁷ Angenent, H. (1991) "Hoofdstuk 9: Een geïntegreerde theorie over jeugdcriminaliteit", in *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Houten: Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum.

van het gedrag van persistent delinquente leeftijdsgenoten. Het probleemgedrag van de eerste groep is stabiel gedurende de levensloop, dat van de tweede niet.⁸

1.2 Risicofactoren

Wanneer empirisch is aangetoond dat een bepaald kenmerk ongunstig is voor de ontwikkeling van kinderen en/of jeugdigen, dan noemen we dat een risicofactor.⁹ Verschillende risicofactoren kunnen leiden tot risicogedrag.

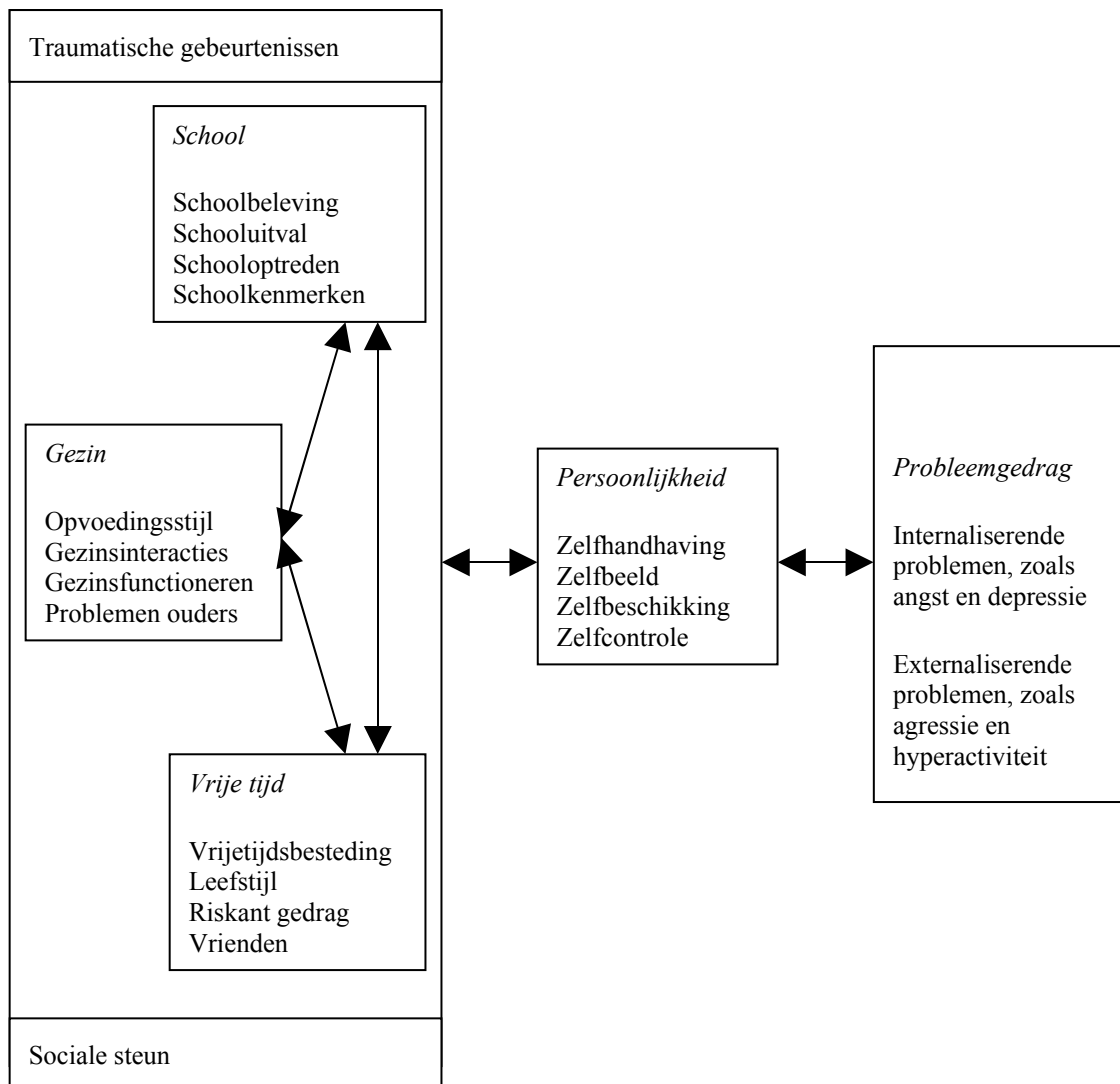
Risicogedrag ontstaat door een wisselwerking tussen persoonlijke- en omgevingsfactoren. Risicogedrag kan ontstaan op grond van meerdere oorzaken. Er is niet één enkele oorzaak aan te wijzen voor risicogedrag. Het is vaak een combinatie van verschillende (risico)factoren die elkaar versterken. Naast risicofactoren die elkaar kunnen versterken zijn er ook factoren die risicogedrag tegengaan. Zo kunnen de negatieve invloeden die in het gezin spelen worden gecompenseerd door de positieve ervaringen op school. Deze factoren worden beschermende of protectieve factoren genoemd. Hoe sterker de protectieve factoren aanwezig zijn, hoe minder kans op probleemgedrag.¹⁰

In 1990 ontwikkelde Jan-Dirk van der Ploeg het meervoudige risicomodel (zie figuur 1). In het model worden protectieve en bedreigende invloeden weergegeven. Het kind kan beïnvloed worden door gezin, school en vrije tijd. Traumatische gebeurtenissen en inadequate sociale steun kunnen het kind dusdanig beïnvloeden dat er risicogedrag ontstaat. Naast de omgevingsinvloeden hebben ook factoren in het kind zelf invloed op zijn/haar gedrag. Het gaat hier om de persoonlijkheid van het kind. De verschillende pijlen in het model geven aan dat alle invloeden en het gedrag met elkaar in verbinding staan. Gedrag wordt beïnvloed door de omgeving en persoonlijkheidskenmerken, maar de omgeving en de persoonlijkheidskenmerken beïnvloeden op hun beurt ook het gedrag.

⁸ Hermans, J., C. van Nijnatten, F. Verheij en M. Reuling (Red.) (2005) "Hoofdstuk 24 Jeugdcriminaliteit" in *Handboek Jeugdzorg*. Houten: Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghem.

⁹ <ftp://pvocovl:c112b3!@pvocovl.be/db/samenvatting%20HGD1.doc>

¹⁰ http://www.jeugdcriminaliteit.com/index_bestanden/Page741.htm

Figuur 1: Meervoudig risicomodel¹¹

Risicofactoren kunnen dus invloed hebben op delinquent gedrag. Zoals al eerder werd benoemd is er niet één enkele oorzaak aan te wijzen voor delinquent gedrag, maar het gaat altijd om een opeenstapeling van en een interactie tussen verschillende factoren.

Zowel risico- als protectieve factoren kunnen zich op verschillende leefgebieden voordoen. In een overzichtstudie¹² wordt melding gemaakt van de belangrijkste risicofactoren voor later crimineel gedrag:

- Risicofactoren op kindniveau: storend, onrustig kindgedrag dat gepaard gaat met veel oppositie, agressie en hyperactiviteit, een lage intelligentie, aandachtsproblemen, slechte schoolprestaties, politiecontacten.
- Risicofactoren op gezinsniveau: afwijkend en afwijzend oudergedrag, ouderlijke ruzies, criminele ouders, ineffectieve discipline en weinig toezicht, armoede, werkloosheid.

¹¹ <http://home.tiscali.nl/gedragsproblemen/Meervoudig%20risicomodel.htm>

¹² Tremblay, R.E. en W.M. Craig. (1995) "Developmental crime prevention". In: M. Tony & D. Farrington (eds.) *Building a safer society: Strategic Approaches to crime prevention*. Chicago: University of Chicago Press.

- Risicofactoren op omgevingsniveau: achterstandsbuurten, hoge buurtcriminaliteit, slechte onderwijsomstandigheden, vrienden die zich schuldig maken aan criminaliteit.¹³

Delinquentie gaat vaak samen met ADHD en misbruik van verdovende middelen. Jongeren die zich schuldig maken aan ernstige geweldsdelicten misbruiken vaker en meer verdovende middelen dan jongeren die zich aan minder ernstige delicten schuldig maken. Ook bestaat er een duidelijk verband tussen slechte schoolprestaties en delinquent gedrag en veel jeugdige delinquenten vertonen spijbelgedrag. Ook kunnen biologische-, neurologische en hormonale factoren een rol spelen bij delinquent gedrag.¹⁴

Over de genetische oorzaken van crimineel gedrag wordt al lang gespeculeerd. Een aantal onderzoekers denkt dat afwijkingen in de hersenen aan crimineel gedrag ten grondslag zou kunnen liggen. En hoewel vaak als onwaar gezien, zijn de biologische verklaringen talrijk: mannen met een extra Y-chromosoom zouden agressiever zijn, terwijl mannen met een extra X-chromosoom een gebrek aan mannelijkheid zouden hebben. Mannen met een XYY-constellatie zouden onstabiel zijn, onvolwassen, geen schuldgevoel hebben en meerdere schijnbaar zinloze vermogensdelicten begaan.¹⁵

¹³ Jakobs, J., H. Ferwerda, B. Beke (2006) *Focus op jeugdcriminaliteit*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

¹⁴ http://www.jeugdcriminaliteit.com/index_bestanden/Page3010.htm

¹⁵ *Crimineel gedrag: aangeboren of aangeleerd?* Uitzending netwerk 15 juni 2006

Hoofdstuk 2 Risicofactoren op het kindniveau

In dit hoofdstuk worden de risicofactoren op het niveau van het kind beschreven.

Gegevens over de vroege aanloop van jeugddelinquentie tonen aan dat sommige kinderen erg voorlijk zijn in hun ontwikkeling. Voorlijke gedragsproblemen zoals spijbelen, laat 's avonds op straat zijn en weggelopen van huis hebben te maken met een versnelde ontwikkeling naar onafhankelijkheid. Als jongeren zich onttrekken aan het gezag en toezicht van volwassenen, dan hebben zij een grotere kans om in aanraking te komen met delinquente leeftijdgenoten en zo deel te nemen aan criminele activiteiten.

Een tweede factor die meespeelt bij een vroege aanloop naar probleemgedrag is impulsief gedrag. Impulsieve kinderen die ook hyperactief zijn hebben een grotere neiging dan niet-impulsieve en niet-hyperactieve kinderen, om nieuwe dingen te proberen op een vroege leeftijd, inclusief delinquent gedrag.

Er zijn veel voorkomende gedragsproblemen bij deze jongeren. Sommige onderzoekers geven hiervoor biologische verklaringen. Gedrag kan voortkomen uit het functioneren van het lichaam, dat aangeboren kan zijn, geërfd, of verworven door een bepaalde leefwijze of voeding¹⁶.

Er zijn bepaalde gedeeltelijk aangeboren risicofactoren in het kind zelf, zoals sterke prikkelbaarheid, impulsiviteit, ADHD/concentratieproblemen, extraversie en laag IQ, die een rol kunnen spelen bij het terechtkomen in het criminele circuit op latere leeftijd.

Intelligentie kan een rol spelen, maar ook agressiviteit en antisociaal gedrag zijn zeer stabiele kenmerken met grote invloed op later gedrag. Deze kunnen leiden tot probleemgedrag thuis en op school en tot leerproblemen. Kinderen met deze kenmerken worden vaak 'moeilijk opvoedbaar' genoemd. Dit hoeft niet te betekenen dat dit gedrag later uitgroeit tot criminaliteit. Dit hangt sterk af van de interactie met omgevingsfactoren, waarvan ouders de belangrijkste zijn.

Volgens Loeber¹⁷ hebben de hierna volgende kinderen een ongunstige predictie:

- 1) kinderen met probleemgedrag op verschillende fronten, zowel thuis als op school;
- 2) kinderen met frequent en intensief probleemgedrag dat al vroeg is ontstaan;
- 3) kinderen die een gevarieerd patroon van probleemgedrag vertonen;
- 4) kinderen die niet alleen hyperactief zijn maar ook grote moeite hebben zich te concentreren.

Al deze factoren kunnen een verband hebben met later crimineel gedrag.¹⁸

¹⁶ Lissenberg, E., S. Ruller, R. van Swaaningen. (2001) *Tegen de regels IV, Een inleiding in de criminologie*. Nijmegen: Arsaequi.

¹⁷ Loeber, R. (1998) "Ontwikkelingspaden en risicopatronen voor ernstige jeugddelinquenten en hun relevantie voor interventies: Nooit te vroeg en nooit te laat" in Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

¹⁸ Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Tijdens de jeugdijaren ontwikkelt kinderen zich en dit kan buiten hun schuld om de 'verkeerde' kant op gaan. Het gedrag dat deze jongeren vertonen is gedeeltelijk te verklaren door wat ze meekrijgen vanuit het thuisfront. Ze kunnen moeite hebben met autoriteit en agressie en om bepaalde waarden en normen te hanteren.

Uit een onderzoek in Pittsburgh is gebleken dat er drie verschillende typen van ontwikkelingsachterstanden in het leren van levenslessen zijn te onderscheiden.¹⁹ De verschillende typen/paden zijn:

- Conflicten met autoriteitspersonen (vervroegde onafhankelijkheid).

Dit is het eerste pad en begint met halsstarrig en weerspannig gedrag oftewel een moeilijk temperament. Conflicten met autoriteitspersonen weerspiegelen een zwakke band met ouders en leraren en een verhoogde en vaak vervroegde tendens naar onafhankelijkheid.

- Openlijke probleemgedragingen (agressie en geweldsdaeden)

Openlijke probleemgedragingen, het tweede pad, hebben vaak te maken met het onvermogen van kinderen om sociale problemen op een niet-agressieve manier op te lossen. Ernstige ongehoorzaamheid, tarten en verzet tegen ouders en leraren.

- Heimelijke probleemgedragingen (liegen, misleiding, diefstal, bedrog en fraude)

Heimelijke gedragingen, het derde pad, zijn uitingen van een tekort aan eerlijkheid en een tekort aan eerbied voor de bezittingen van anderen. Het op vroege leeftijd, vóór het dertiende jaar, vermijden van controle door autoriteitspersonen, door spijbelen, laat op straat hangen en van huis weglopen.²⁰

Er is een ordelijke opeenvolging van de gedragingen. Kinderen die in de laatste stap van een dergelijke ontwikkelingspad terecht komen hebben meestal de stappen gezet in de veronderstelde volgorde. De meeste kinderen die ernstige openlijke of heimelijke probleemgedragingen vertonen, hebben vaak eerst in hun leven het ontwikkelingspad van conflicten met autoriteitspersonen afgelegd.

Agressie speelt een grote rol in de ontwikkeling van ernstige delinquentie. Agressieve jongens hebben een veel grotere kans om hun repertoire uit te breiden naar ernstige heimelijke gedragingen. Agressie is vaak een vroeg kenmerk van kinderen die later veelvuldig probleemgedrag vertonen.²¹

¹⁹ van Lieshout, C.F.M., G.J.T. Haselager, J.M. Riksen-Walraven & M.A.G. van Aken, (1995). "Personality development in middle childhood. Paper presented at the Biennial Meetings of the Society for Research in Child Development (SRCD)". Indianapolis, USA. March 30-April 2, 1995.

Loeber, R. (1998) "Ontwikkelingspaden en risicoprofilen voor ernstige jeugddelinquenten en hun relevantie voor interventies: Nooit te vroeg en nooit te laat" in Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

²⁰ Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

²¹ Ibid.

Hoofdstuk 3 Risicofactoren op gezinsniveau

Dit hoofdstuk gaat over het verband tussen het gezinsniveau en delinquent gedrag. Verminderd toezicht en verminderde controle op kinderen en jongeren door hun ouders en andere opvoeders worden ook meegenomen in dit onderzoek. Het leven van jongeren wordt aan steeds minder beperkingen blootgesteld, waardoor ze steeds gemakkelijker aan het toezicht van volwassenen ontsnappen.

3.1 De rol van de opvoeding

Dat in deze rapportage gezins- en opvoedingsfactoren niet als belangrijkste factoren bij het ontstaan van delinquent gedrag naar voren komen, hangt voor een deel samen met de samenstelling van de onderzoeksgroep waarop het boek 'Van lastig tot misdadig'²² zich richt. In deze onderzoeksgroep bevinden zich veel jongeren die juist op het gebied van gezin en opvoeding problemen ervaren. Doordat een groot deel van deze jongeren niet overgaat tot het plegen van delicten, lijken gezins- en opvoedingsfactoren minder effect te hebben op het ontstaan van delinquent gedrag dan bijvoorbeeld risicofactoren op het gebied van school en vrienden.

Toch zijn gezins- en opvoedingsfactoren wel degelijk van belang. Positieve omstandigheden op deze gebieden hebben een remmende invloed op het voortduren van delinquent gedrag. Jongeren die ooit delinquent gedrag vertoonden, maar gestopt zijn met het plegen van delicten, staan op het gebied van gezinsomstandigheden en opvoedingsstijl aan uitzonderlijk weinig risicofactoren bloot.²³

Op het gebied van gezin en opvoeding spelen bij de ontwikkeling van risicovolle omstandigheden andere factoren een rol. Risicofactoren hangen onderling met elkaar samen en beïnvloeden en versterken elkaar. Bovendien lijken risicofactoren zich in een bepaalde volgorde te ontwikkelen, waarbij risicofactoren op het gebied van gezin en opvoeding vooraf gaan aan, en een aanleiding vormen tot, de ontwikkeling van risicovolle omstandigheden op het gebied van school en vrienden.

Bij kinderen tot 11 jaar spelen gezinsfactoren wel een rol, terwijl dit bij jongeren van 12 t/m 14 niet het geval is. Voor deze leeftijdsgroep vormen vooral risicofactoren op het gebied van school en vrienden een belangrijke factor. Naarmate jongeren op deze gebieden aan meer risicovolle omstandigheden blootgesteld worden, neemt de invloed van gezinsfactoren af en zorgen de risicofactoren op het niveau van school en leeftijdgenoten voor de instandhouding en verergering van het delinquent gedrag.

3.2 Geestelijke gesteldheid van de ouders

De ontwikkeling van jongeren wordt niet alleen bepaald door de vrienden waar zij mee omgaan, maar de keuze voor de omgang met deviante vrienden wordt mede ingegeven door bepaalde (ongunstige) opvoeding- en gezinsomstandigheden.²⁴

Factoren op het gebied van gezin en opvoeding zijn dus op verschillende manieren belangrijk. Positieve omstandigheden dragen bij tot het stoppen van delinquent gedrag, terwijl risicovolle omstandigheden leiden tot het ontstaan van risicofactoren

²² Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

op andere gebieden die vervolgens bijdragen aan het ontstaan van delinquent gedrag.

3.3 Een veelheid aan risicofactoren

Hieronder volgt een opsomming, in willekeurige volgorde, van de meest voorkomende risicofactoren binnen een gezin voor de leeftijd tot twaalf jaar, dat in meer of mindere mate voorspellend is voor later crimineel gedrag.²⁵

- Tienerzwangerschap moeder (voor 18e jaar zwanger);
- ouders met verleden van mishandeling of kinderbescherming;
- moeder met alcohol- of drugsverslaving;
- afwezigheid of geen contact met biologische vader;
- echtscheiding of stiefouderschap;
- geringe pedagogische kwaliteiten ouders
(inconsequent gedrag ouders, gebrek aan regelmaat, gebrek aan regels, gebrek aan stimulering, gebrek aan belangstelling, gebrek aan leiding, onmachtgevoelens bij ouders en onduidelijkheid voor het kind);
- symbiotische moeder- kind relatie;
- sociaal- economische deprivatie
(laag gezinsinkomen, slechte woonbuurt en slechte huisvesting);
- laag opleidingsniveau ouders
(geen voortgezette opleiding of lager beroepsonderwijs);
- kind is frequent getuige van geweld
(meemaken van geweld in gezin of woonbuurt);
- verwaarlozing of mishandeling van het kind
(psychische, lichamelijke of seksuele mishandeling);
- groot gezin (meer dan vier kinderen);
- delinquente of veroordeelde ouders
(normatieve visie ouders over plegen strafbare feiten, antecedenten bij de politie en het bestaan van justitiële documentatie);
- delinquentie broer of zus met gedragsproblemen;
- weinig toezicht door ouders op kind, opgroeien in pleeggezin of familie of kennissen;
- kinderen van verschillende vaders binnen het gezin.

²⁵ Duits, N, J.A.C Bartels, W.B. Gunning (2004) *Jeugdpsychiatrie en recht*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Hoofdstuk 4 Risicofactoren op omgevingsniveau

In dit hoofdstuk worden de risicofactoren op het niveau van de omgeving uitgewerkt. Het eerste stuk gaat over de rol van de sociale omgeving, daarna wordt de rol van de woonplaats beschreven.

4.1 De rol van de sociale omgeving

Ook de sociale omgeving kent, net als het kind zelf en het gezin, risicofactoren die verband houden met criminaliteit. De volgende structurele achtergrondfactoren blijken verband te houden met het optreden van delinquent gedrag onder kinderen:

- te kleine en slechte woning;
- uiteenvallen van het gezin;
- uitkeringsafhankelijkheid;
- (soft)drugs;
- armoede;
- afkomst uit etnische minderheid;;
- frequent verhuizen;
- onregelmatig werk;
- alcoholisme van de ouders;
- criminaliteit van de ouders.

Ook school speelt hierin een rol: slechte schoolprestaties, een laag ambitieniveau, een hekel hebben aan school, zittenblijven en spijbelen, kunnen als risicofactor een oorzakelijk verband hebben met crimineel gedrag.

Daarnaast bestaat er een sterk verband tussen het omgaan met delinquente vrienden en eigen crimineel gedrag. Er zijn sterke aanwijzingen dat jongeren die een slechte verhouding met ouders hebben en op school mislukken, via een proces van zelfselectie aansluiten bij een delinquente vriendengroep.²⁶

Geen van deze factoren is op zichzelf voorspeller van later crimineel gedrag. Alleen als er een cumulatie is van risicofactoren die gelijktijdig optreden, is er een verhoogd risico voor het optreden van ernstige criminaliteit en problemen met gezondheid en welzijn.²⁷

4.2 De rol van de woonplaats

“Omgevingsfactoren die samenhangen met criminaliteit kunnen betrekking hebben op de fysieke omgeving, de gebouwde omgeving en de inrichting van de openbare ruimten. Maar ook de sociale omgeving, de bevolkingssamenstelling en het alledaagse gedrag van mensen in het publieke domein spelen een rol”.²⁸

De woonplaats en de buurt waar de jongere opgroeit, kunnen dus een rol spelen bij het afglijden naar criminaliteit. Is het een buurt waar veel sociale controle is of werken alle volwassenen en is er overdag bijna niemand in de wijk? Weinig tot geen controle is een sterke voorspeller van crimineel gedrag.

²⁶ Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum, pp. 169-170.

²⁷ Ibid., pp. 171.

²⁸ Duits, N, J.A.C Bartels, W.B. Gunning (2004) “Een inleiding in de criminologie” in *Jeugdpsychiatrie en recht*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV., blz. 172.

Ook hoogbouw heeft een verband met criminaliteit in de buurt. De buurt wordt hierdoor onoverzichtelijk en het wordt op deze manier bemoeilijkt om sociale controle uit te oefenen. De buurtbewoners kunnen de buurt niet goed overzien en weten niet wie er wel of niet thuishoren. Hierdoor ontstaat minder interesse in de buurt en laat men zaken eerder op zijn beloop. Overzichtelijkheid is dan ook een belangrijke factor. In overzichtelijke situaties vindt minder jeugdcriminaliteit plaats dan in onoverzichtelijke omstandigheden. Overzichtelijkheid betekent toezicht op de activiteiten van jongeren. Jeugdcriminaliteit kan dan gemakkelijk gesignaleerd worden, wat voor de jongeren een belemmering kan betekenen om eraan te beginnen.²⁹

Wanneer er in de buurt zichtbaar overlast is, zoals graffiti, hangjongeren, drugs enzovoort, geeft dit de buurtbewoners een onveilig gevoel. Men bemoeit zich minder met anderen waardoor de sociale controle ook minder wordt. Hierdoor krijgt criminaliteit in de buurt meer kans.

²⁹ Angenent, H. (1991) *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Houten/Antwerpen: Bohn Stafleu van Loghum, pp. 17.

Hoofdstuk 5 Beschermende factoren

In dit hoofdstuk worden persoonskenmerken van het kind, kenmerken van het gezin en opvoeding en de kenmerken van de omgeving die een beschermende werking bieden ter voorkoming van (later) delinquent gedrag beschreven.

5.1 Beschermende factoren bij het kind

Uit de voorgaande hoofdstukken is duidelijk geworden dat een grote verscheidenheid aan risicofactoren samenhangt met (later) delinquent gedrag op jeugdige leeftijd.

Naast deze risicofactoren bestaan er tevens beschermende factoren. Deze factoren bieden tegenwicht aan de risicofactoren en verkleinen de kans op het ontstaan van stoornissen, gedragsproblemen en ontwikkelingsproblemen, waardoor de risico's van blootstelling aan de effecten van risico's van delinquent gedrag worden beperkt. Deze beschermende factoren kunnen in het kind aanwezig zijn, in het gezin of in de sociale omgeving van het gezin.^{30 31}

Er zijn verschillende persoonskenmerken die bescherming bieden bij het kind zelf. Kinderen met dit soort kenmerken functioneren beter in risicovolle situaties dan kinderen die onderstaande eigenschappen niet hebben:

- positief zelfbeeld/zelfwaardering;
- hoog IQ;
- goede lichamelijke en psychische gezondheid;
- makkelijk temperament;
- grote veerkracht en flexibiliteit;
- zelfbeheersing;
- cognitieve en sociale vaardigheden;
- positieve houding t.a.v. school.

Innerlijke kenmerken van het kind als temperament, intelligentie en lichamelijke en psychische gezondheid zijn belangrijke factoren die invloed hebben op de ontwikkeling. Een moeilijk temperament wordt als een risicofactor gezien, een makkelijk temperament als een beschermende factor. Het temperament van het kind kan een rol spelen in de relatievorming met de gezinsleden. Een kind met een moeilijk temperament stelt hoge eisen aan de beschikbaarheid en pedagogische kwaliteiten van zijn of haar ouders en zal vaker negatieve interacties uitlokken. Een hoge intelligentie wordt als beschermende factor gezien, omdat intelligentie de mate bepaalt waarop men greep kan hebben op de omringende wereld en in belangrijke mate zijn of haar maatschappelijke mogelijkheden bepaalt. Voor lichamelijke en psychische gezondheid geldt dat de positieve kant een beschermende factor is en de negatieve kant een risicofactor. Wanneer kinderen een bepaalde stoornis hebben, zal er meer worden gevergd van de pedagogische kwaliteiten van de ouders en dit kan de draagkracht van ouders belasten. Een positief zelfbeeld bij kinderen komt tot stand wanneer zij door sleutelfiguren geaccepteerd en gewaardeerd worden. Zij zullen zich

³⁰ Beschermende factoren bij het kind, zoals beschreven in: Manen, T. (2001) *Zelfcontrole*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum; Haan, W.J.M. de (1999) *Jeugd en geweld*. Assen: Van Gorcum; Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum; Delfos, M. F. (2005) *Kinderen en gedragsproblemen*. Amsterdam: Harcourt en Delfos, M. F. (2003) *Kinderen in ontwikkeling*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.

³¹ Beschermende en risicofactoren, zoals beschreven in Delfos, M. F. (2003) *Kinderen in ontwikkeling*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.

dan vrij voelen en kunnen zich op harmonische wijze ontwikkelen en ervaringen verwerken waardoor de zelfwaardering toeneemt. Het is gevolg dat ze actief, levenslustig, expressief en weerbaar zijn. Ze hebben sociale relaties en koesteren niet gauw vijandige gevoelens. Ze hebben weinig conflicten met zichzelf en anderen. Wanneer kinderen door sleutelfiguren niet worden geaccepteerd en gewaardeerd, raakt het psychische evenwicht verstoord en ontstaat er een negatieve zelfwaardering. Dit kan tot irreëel, egocentrisch, asociaal en deviant gedrag leiden.³² Wanneer kinderen over grote veerkracht en flexibiliteit beschikken zal dit de kans op het ontwikkelen van gedragsproblemen verkleinen. Zoals eerder beschreven zijn een laag aanpassingsvermogen, impulsiviteit en snel geïrriteerd raken factoren voor het ontwikkelen van gedragsproblemen. Wanneer kinderen niet over deze kenmerken beschikken, dan kunnen zij door middel van gerichte preventie en interventie programma's deze beschermende factoren ontwikkelen.

5.2 Beschermende factoren binnen het gezin

De volgende kenmerken van het gezin en de opvoeding hebben een beschermende werking op het voorkomen van delinquent gedrag onder jongeren:

- veilige hechting van het kind aan de ouders;
- sterke band tussen de ouders onderling;
- sociale en pedagogische competentie ouders;
- afwezigheid van conflicten tussen ouders;
- goede communicatie onderling;
- sterke betrokkenheid van de ouders bij de kinderen;
- sociale bindingen, met name warme, steunende en affectieve relaties met ouders of andere volwassenen;
- intensief toezicht van ouders/verzorgers;
- een warm opvoedingsklimaat;
- goede lichamelijke en psychische gezondheid van ouders.

Binnen het gezin worden de opvoedingsstijl, het relatiepatroon en de stabiliteit van het gezin als belangrijke factoren gezien. Een goede hechting³³ met het kind werkt beschermend en blijkt een belangrijke factor te zijn in de ontwikkeling van het kind. Een warme opvoeding waarbinnen de ouders het kind begeleiden, sturen en betrokken zijn, en deviant en/of delinquent gedrag herkennen en het kind op adequate wijze straffen als het onaanvaardbaar gedrag vertoont, werken beschermend tegen het voorkomen van (later) delinquent gedrag.³⁴

³² Zelfwaardering, zoals beschreven in Angenent, H. (2004) *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*. Baarn: Hb Uitgevers

³³ Bowlby, J. (1984) *Attachment and loss*. Harmondsworth [etc.]: Penguin books.

³⁴ Beschermende factoren binnen het gezin, zoals beschreven in: zie voetnoot 26

5.3 Beschermende factoren in de sociale omgeving van het gezin

Binnen de omgeving van het gezin zijn de belangrijkste factoren de sociaal-economische status, het sociale netwerk rond het gezin, de sfeer in de buurt en de school. Het gezin bevindt zich binnen een maatschappelijke context die een wezenlijke invloed uitoefent op het gezin. Zoals eerder beschreven is, liggen hier een groot aantal risicofactoren aan ten grondslag.

Beschermende factoren in de omgeving zijn:

- hogere sociaal-economische status van ouders;
- een goede school met een warm klimaat;
- intensieve omgang met leeftijdgenoten die delinquent gedrag sterk afkeuren;
- veilige buurt;
- sociale cohesie;
- sociale controle.

Na het gezin is de school, gevormd door leerkrachten en medeleerlingen, het tweede belangrijke opvoedingsklimaat voor het kind. Het sociale klimaat en de stijl van de school kunnen het gevoel van eigenwaarde en de ontwikkeling van competentie bevorderen. Een schoolklimaat waar warmte geboden wordt, maar waar ook eisen aan het kind gesteld worden, wordt als een beschermende factor beschouwd. Dit draagt ertoe bij dat kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.³⁵ Omgang met leeftijdsgenoten die delinquent gedrag sterk afkeuren is ook een beschermende factor.

De buurt waarin men opgroeit, is ook van invloed op delinquent gedrag, zoals is beschreven in hoofdstuk 4. In een veilige buurt waar sociale cohesie en controle aanwezig is, wordt criminaliteit voorkomen of tegengegaan.³⁶

³⁵ De school als beschermende factor of als risicofactor zoals beschreven in: Delfos, M. F. (2003) *Kinderen in ontwikkeling*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.

³⁶ Beschermende factoren binnen de omgeving, zoals beschreven in: zie voetnoot 26

Hoofdstuk 6 Effectiviteit preventieprojecten

In dit hoofdstuk bieden wij een theoretisch kader voor preventieprojecten. Hierin wordt beschreven wat wel werkt en wat niet werkt als het gaat om preventieve projecten. Eerst wordt omschreven wat een risicogroep inhoudt, omdat de preventieve projecten zich op deze doelgroep richten.

6.1 Risicogroepen

Een risicogroep kenmerkt zich door verschillende risicofactoren. Dit was al eerder in te lezen in deze rapportage. Hier volgt een korte samenvatting over de factoren die een risicogroep kenmerken.

Er zijn een aantal risicofactoren die kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van later crimineel gedrag. De factoren moeten altijd in verband worden gezien met de leeftijd van het kind. Bijvoorbeeld weglooptgedrag op zesjarige leeftijd moet anders geïnterpreteerd worden dan weglooptgedrag op dertienjarige leeftijd.

Er bestaan risicofactoren op *kindniveau*, zoals afwijzend of opstandig gedrag, regelovertredend gedrag thuis en op school, zich niet aan afspraken houden, delinquent of leeftijdsongewoon delinquent gedrag, hoge delictfrequentie, laag IQ, slechte school prestaties etc.

Risicofactoren op *gezinsniveau* zijn tienerzwangerschap van de moeder, ouders met een verleden van mishandeling- of kinderbescherming, een ouder met psychische stoornissen, alcohol of drugsverslaving van de moeder, afwezigheid of geen contact met de biologische vader etc.

Risicofactoren op *omgevingsniveau* zijn justitiële documentatie kind, contacten met de kinderbescherming van langer dan een jaar, hoge frequentie hulpverlenings-contacten, participatie aan speciaal onderwijs, veel schoolwisselingen, rondhanggedrag, delinquente vriendenkring etc.

6.2 Preventieprojecten

Preventie houdt volgens Lissenberg het volgende in:

“Preventie betekent letterlijk voorkomen, zorgen dat iets niet gebeurt of dat door een interventie – althans de kans kleiner wordt dat het gebeurt. Preventie kan dus worden beschouwd als een beïnvloedingsmechanisme”³⁷.

Er bestaan verschillende typen van criminaliteitspreventie, namelijk:

- dadergerichte preventie;
- slachtoffergerichte preventie;
- situatiegerichte criminaliteitspreventie³⁸.

³⁷ Lissenberg, E. , S. Ruller, R. van Swaaningen. (2001) *Tegen de regels IV, Een inleiding in de criminologie*. Nijmegen: Arsaequi.

³⁸ Ibid.

Bij de twee eerste vormen gaat het erom veranderingen in het gedrag van de dader of het slachtoffer teweeg te brengen. Situatiegerichte preventie houdt in dat men tracht door ingrepen in de veelal fysieke omgeving de kans op criminaliteit te verkleinen, zoals door het aanbrengen van (straat)verlichting, cameratoezicht, structuur van de woonomgeving aanpassen etc.³⁹.

Er bestaan drie stadia waarin de preventie kan worden geactiveerd, namelijk:

- fase 1: als er nog niets aan de hand is;
- fase 2: als er aanwijzingen zijn voor verhoogd risico;
- fase 3: als de criminele handeling een feit is⁴⁰.

In *Tegen de regels IV* van Lissenberg⁴¹ wordt gesteld dat er nog niet duidelijk aangetoond kan worden of preventieprojecten effectief werken. De vraag naar gedetailleerde informatie over de effectiviteit van preventieprojecten komt steeds vaker boven water. Bijvoorbeeld: hoeveel procent van de jongeren die deelnamen aan een preventieproject uiteindelijk positief terecht komt, vertelt nog niets over de termijn waarop het werkt, of de specifieke condities waaronder het resultaat positief is.

Het boek noemt drie preventieprojecten die aangetoond succesvol zijn, namelijk:

- Bureau Halt
- Stadswachten
- ATAS (Amsterdam Tourist Assistance Service)

De vraag is waarom juist deze drie projecten zo succesvol blijken. Door welke gemeenschappelijke elementen zijn deze projecten een succes geworden? De gemeenschappelijke eigenschappen die deze drie projecten hebben zijn:

- In alle drie onderscheiden situaties gaat het om een persoonlijke confrontatie met de dader;
- De projecten hebben allen een dubbele doelstelling, wat uiteraard niet vanzelfsprekend positief hoeft te zijn, maar dat in de praktijk wel is;
- De projecten trachten hun doelstellingen te bereiken via een meer-sporen-aanpak;
- Alle drie de projecten spelen in op bestaande behoeften;
- De projecten leiden tot zichtbare en bovendien meetbare resultaten.

Maar aangezien veel preventieprojecten heel verschillend van aard zijn en veel verschillende doelstellingen bestaan onder deze projecten, is het moeilijk om één formule te hebben voor een succesvol preventieproject. Vandaar dat het evalueren en aanpassen van al bestaande preventieprojecten van groot belang is.⁴²

³⁹ Roos, S. de (1998) *Preventie in de sociaal pedagogische hulpverlening*. Amsterdam: Coutinho.

⁴⁰ Lissenberg, E. , S. Ruller, R. van Swaaningen. (2001) *Tegen de regels IV, Een inleiding in de criminologie*. Nijmegen: Arsaequi.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

In het boek *Wenselijke preventie stap voor stap* wordt preventie gedefinieerd als “initiatieven die doelbewust en systematisch een probleem voorkomen”⁴³.

Een voor ons onderzoek belangrijk onderscheid dat zij maken is dat tussen preventie-initiatieven en initiatieven met preventieve waarde. Volgens de auteurs is er pas sprake van preventie als je “het probleem voorkomen” expliciet als doel stelt. Er is dus pas sprake van preventie als het initiatief uitdrukkelijk bedoeld is om een (vooraf duidelijk omschreven en geanalyseerd) probleem te voorkomen. Initiatieven met toevallige bruikbare effecten, de zgn. nevendoelen met neveneffecten gelden niet als preventieprojecten.

6.3 Preventie met zicht- en meetbare resultaten

Een manier waarop men kan toetsen of het betreffende preventieproject succesvol is, is effectevaluatie. Effectevaluatie geeft een grotere kans op kwaliteit⁴⁴.

Ook zijn er richtlijnen opgesteld waaraan preventieprojecten zouden moeten voldoen om een effectief resultaat te bereiken. Dit noemt men de ‘What Works-principes’.

Wat werkt:

- Risicoprincipe. Bij dit principe gaat het erom dat de intensiteit van een interventie moet passen bij het niveau van risico op herhaling.
- Behoeftepincipe. Bij dit principe gaat het erom dat de inhoud van de interventie moet passen bij de specifieke criminogene factoren. Dit zijn kenmerken, risicofactoren en problemen van de dader die direct samenhangen met het delinquent gedrag. Gedacht kan worden aan: gebrekkige sociale relaties, slechte huisvesting, gebrek aan werk, onvoltooide opleiding en verslavingsproblematiek. Het is ook van belang antisociale houdingen en opvattingen om te buigen en antisociale gevoelens weg te nemen en omgang met delinquentie leeftijdsgenoten te ontmoedigen. Niet alle problemen die een cliënt heeft hangen samen met delictgedrag.
- Responsiviteitsprincipe. Dit houdt in dat interventies zo zijn gekozen, dat de cliënt ze kan ‘ontvangen’. De interventie moet in vorm en inhoud aansluiten bij de leerstijl en de mogelijkheden van de cliënt.
- Principe van behandelmodaliteit. Dit schrijft voor dat de interventie ‘multi-modaal is’. Het programma richt zich op de veelheid aan criminogene behoeften en niet op één enkele. Het zorgt er ook voor dat het criminele (sociale) netwerk wordt buitengesloten en er een pro sociaal netwerk voor in de plaats komt.
- Gemeenschapsgeoriënteerd principe. Dit verkiest interventies waarbij de betrokkene niet uit zijn sociale omgeving wordt verwijderd. Een ambulante behandeling is te verkiezen boven een residentiële, een taakstraf boven een gevangenisstraf.
- Principe van programma-integriteit. Dit houdt in dat programma’s die gebruikt worden theoretisch goed doordacht moeten zijn en dat er wordt gewerkt vanuit een model waarin helder is onderbouwd waarom de ingrepen passend zijn⁴⁵.

⁴³ Goris, P., D. Burssens, B. Melis en N. Vettenburg (2007) *Wenselijke preventie stap voor stap*. Apeldoorn: Garant.

⁴⁴ Lissenberg, E., S. Ruller, R. van Swaaningen. (2001) *Tegen de regels IV, Een inleiding in de criminologie*. Nijmegen: Arsaequi.

⁴⁵ Menger, A., L. Krechtig (2008) *Het delict als maatstaaf, methodiek voor werken in gedwongen kader*. Amsterdam: Uitgeverij SWP/Reclassering Nederland.

Wat werkt niet:

- Interventies gericht op personen bij wie het risico van herhaling gering is. Deze halen weinig uit en bereiken soms eerder het tegenovergestelde.
- Interventies die werken aan niet-criminogene behoeften. Deze leveren weinig op voor zover het gaat om het terugdringen van crimineel gedrag.
- Traditionele psychodynamische of Rogeriaanse niet-directieve therapieën. Deze dragen niet bij aan vermindering van recidive. Dergelijke therapieën worden gekenmerkt door zaken als 'praten helpt' (geneest), het voorop staan van een goede relatie tussen behandelaar en cliënt, het blootleggen van het onderbewuste, het verwerven van inzicht in de eigen problematiek, het ventileren van boosheid en soms het leggen van de schuld bij anderen.
- Interventies volgens het medisch model (bijvoorbeeld: het veranderen van een dieet, toedienen van medicijnen).
- Subculturele of labelingsbenaderingen. Interventies waarbij het respecteren van de ouders, eigen cultuur en leefwijze centraal staat. Het ongewenste gedrag wordt dan niet expliciet afgekeurd. Hierbij wordt het verkrijgen van vaardigheden niet structureel ingezet.
- Afschrikking en 'smart punishing' leiden niet tot een aantoonbaar resultaat. Hiermee worden bijvoorbeeld Amerikaanse 'bootcamps' bedoeld. Deze op militaire leest geschoeide werkkampen waar veel aandacht is voor discipline, tucht en fysieke inspanning hebben niet geleid tot minder recidive.⁴⁶

6.4 Een effectief preventief gezinsbeleid

Er wordt steeds meer aandacht besteed aan effectief preventief werken met jongeren die tot een risicogroep behoren. Het preventieaanbod is breed en richt zich op fundamentele risicofactoren; niet alleen op kinderen of op ouders, maar op beide.

Verder speelt de duur van een interventie een belangrijke rol

Bij het uitvoeren van effectieve preventie is het van belang dat men zich richt op verschillende doelgroepen: gezinsopvoeding, peuter- en kleuterzorg, de basisschool en middelbaar onderwijs, buurt en wijk. Er zijn verschillende ontwikkelingen en vaardigheden waarnaar gekeken kan worden:

- De cognitieve ontwikkeling van het (jonge) kind stimuleren zodat het goed op school kan meekomen en zo de risico's van spijbelen of schooluitval verkleinen.
- Ouders meer vaardigheden aanleren voor het adequaat opvoeden van hun kinderen.
- De emotionele en normatieve ontwikkeling van het kind bevorderen, opdat zijn sociale competentie toeneemt en het vermogen tot het aangaan van positieve sociale interacties en prosociaal gedrag wordt versterkt.
- Effectieve vaardigheden aanreiken aan leerkrachten om in de klas een klimaat te creëren waarin leerlingen zich zowel cognitief als sociaal kunnen ontplooien⁴⁷.

⁴⁶ Schuilenberg, M. (2008-2009) *Preventie en bestraffing*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

⁴⁷ Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

6.5 Vroegtijdige preventieprogramma's

Interventies bij jongeren in een periode waarin zij hun crimineel meest actieve jaren hebben, levert veelal kortdurende effecten op. Als deze jongeren 15 of 16 jaar oud zijn hebben zij meestal een lange geschiedenis achter zich van gedragsproblemen, spijbelen, vechten en delinquentie.

Dit betekent niet dat elke interventie nutteloos is. Onderzoek heeft echter aangetoond dat interventies bij jonge kinderen aanzienlijk effectiever zijn dan bij adolescenten⁴⁸. Jonge kinderen zijn veel plooibaarder en naarmate ze op groeien krijgen ze steeds meer weerstanden tegen verandering⁴⁹.

Er zijn talloze projecten ontwikkeld om de ontwikkeling van kinderen positief te beïnvloeden, zoals sociale vaardigheidstrainingen. Het doel van deze projecten is om in de groepen 2 en 3 van de basisschool vroegtijdig antisociaal, agressief en storend gedrag (pestgedrag) de klas te verminderen.

Projecten gericht op hoge-risico-adolescenten kunnen effectief zijn als ze gericht worden op gedragsverandering in termen van schoolsucces en prosociaal gedrag door middel van cognitieve processen.

⁴⁸ Tremblay, R.E. en W.M. Craig. (1995) "Developmental crime prevention". In: M. Tony & D. Farrington (eds.) *Building a safer society: Strategic Approaches to crime prevention*. Chicago: University of Chicago Press.

⁴⁹ Olweus, D. (1979). "Stability of aggressive reaction patterns in males: A review". in: *PSYCHOLOGICAL BULLETIN*, 86(4), 852-875. EJ 216 558.

Michael R. Gottfredson, M. en T. Hirschi (1990) *A General Theory of Crime*. Stanford± Stanford University Press.

Deel 2

In het tweede deel van deze rapportage vindt u een samenvatting van de interviews die in het kader van dit onderzoek gehouden zijn. In dit deel wordt het theoretisch kader gebruikt om naar de praktijk in Amsterdam Zuidoost te kijken. Centraal staan de ervaringen en belevingen van de professionals in de praktijk. Wat gaat er goed en wat gaat er minder goed. M.b.v. de ervaringen uit de praktijk en het theoretisch kader zullen vervolgens aanbevelingen gedaan worden voor preventieve activiteiten.

Er zijn gegevens verzameld bij het stadsdeel Amsterdam Zuidoost. Vervolgens zijn de volgende instanties/instellingen door de onderzoekers geïnterviewd:

- Future Kids;
- Family Coaches;
- Swazoom;
- Jeugdreclassering;
- Politie.

Het doel van dit deel van het onderzoek is vooral het beschrijven van de ervaringen van professionals die actief zijn bij instellingen in het stadsdeel Amsterdam Zuidoost. Uit de interviews blijken de knelpunten die worden ervaren door deze medewerkers. Naast de knelpunten worden ook de sterke aspecten benoemd binnen de organisaties, die vervolgens meegenomen zullen worden in de conclusie en aanbevelingen.

Verder zullen middels de interviews de bevindingen uit het literatuuronderzoek getoetsd worden aan de ervaringen van de geïnterviewden.

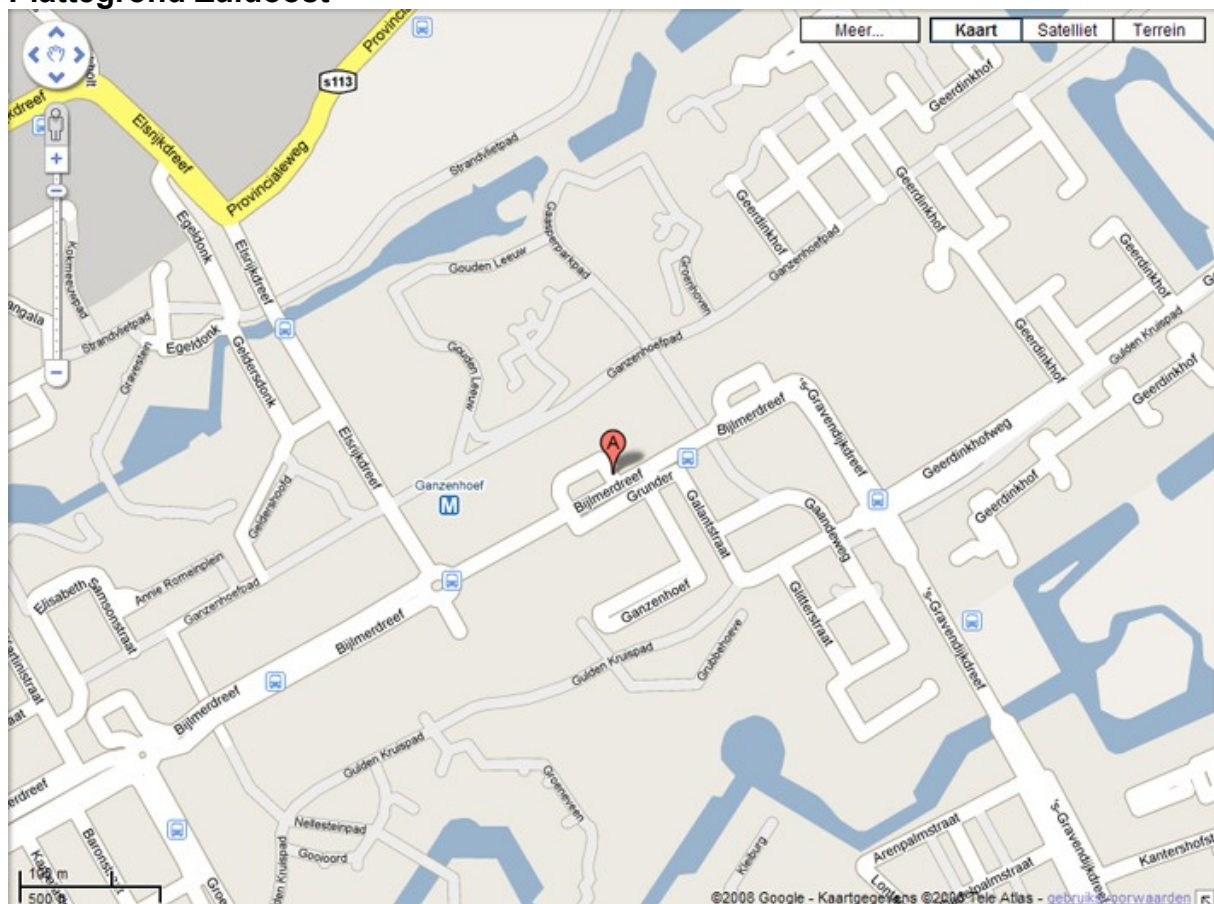
Hoofdstuk 7 Cijfers stadsdeel Zuidoost

Hieronder wordt een korte beschrijving gegeven van Stadsdeel Zuidoost in de gemeente Amsterdam. Tenzij anders aangegeven, zijn de gegevens afkomstig van informatieboeken die afkomstig zijn van het stadsdeelkantoor. Middels deze cijfers willen we een weergave geven van de multiculturele samenleving binnen het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost.

Beschrijving Stadsdeel Zuidoost, gemeente Amsterdam

Stadsdeel Zuidoost heeft een bevolking met meer dan 130 verschillende nationaliteiten. De inwoners van Zuidoost spreken vele verschillende talen, van Fries en Papiamento tot Twi en Sranan Tongo. De bevolking van Zuidoost is relatief jong. Meer dan een kwart (27%) is onder de 20 jaar. Onder de 35 is zelfs 50% van alle inwoners (voor heel Amsterdam is dit resp. 21% en 47%). Slechts één op de twaalf inwoners is ouder dan 65.

Plattegrond Zuidoost

Kerncijfers Stadsdeel Zuidoost, 2004-2008

1 januari	eenheid	Zuidoost			Amsterdam
		2004	2007	2008	2008
totale bevolking	abs.	81978	77917	78922	747290
w.o. vrouwen	%	51,0	51,1	51,2	50,8
leeftijdsgroepen					
0- 3 jaar	%	5,8	5,4	5,4	4,9
4- 7 jaar	%	5,3	5,3	5,4	4,3
8-12 jaar	%	6,6	6,1	6,2	4,7
13-17 jaar	%	7,2	6,8	6,6	4,6
18-24 jaar	%	10,6	10,9	10,9	9,9
25-29 jaar	%	7,4	7,1	7,2	9,3
30-39 jaar	%	16,3	14,8	14,6	18,5
40-49 jaar	%	17,8	17,1	16,7	15,8
50-64 jaar	%	14,8	17,8	18,3	16,8
65 jaar e.o.	%	8,3	8,7	8,7	11,2
niet-westerse allochtonen	%	61,3	63,1	63,4	34,6
westerse allochtonen	%	8,5	8,1	8,2	14,4
Autochtonen	%	30,2	28,9	28,4	51,0
Huishoudens	abs.	40827	39229	39682	409442
gemiddelde woontuur op adres	jaar	6,9	7,4	7,4	8,2
woningvoorraad ¹	abs.	37693	34859	35956	384323
w.o. 3 kamers	%	22,7	23,0	22,9	35,4
w.o. 4 kamers	%	39,9	39,6	39,3	24,9
ABW/WWB tot 65 jaar (thuiswonend)	abs.	5586	5331	4945	33320
werkloosheid ²	%	10,5	10,0	8,9	6,7
werkloosheid niet-westerse allochtonen ²	%	.	12,1	11,0	11,6
potentiële beroepsbevolking ³	abs.	58353	55912	56624	546138
vestigingen met werkzame personen	abs.	3777	3662	3970	64015
werkzame personen	abs.	51461	60139	60804	432338
leerlingen/schooljaar	eenheid	2003/'04	2006/'07	2007/'08	2007/'08
basisonderwijs	abs.	8142	7492	7644	56928
speciaal onderwijs	abs.	620	540	620	5250
praktijkonderwijs	abs.	-	177	179	1526
voortgezet onderwijs	abs.	2869	2758	2723	33138

¹ Niet-werkende werkzoekenden (NWW) als % van de (niet-westerse allochtone)

bevolking van 15-64 jaar.

² Bevolking van 15-64 jaar.

⁵⁰ <http://www.zuidoost.amsterdam.nl/>

Schoolverzuim

Stadsdeel Zuidoost doet er veel aan om jongeren zo lang mogelijk op school te houden. Dat begint bij het voorkomen van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten.

Leerplicht geldt voor alle kinderen die in Nederland wonen of langdurig verblijven, ongeacht nationaliteit of religie. In de leerplichtwet staan de rechten en plichten van ouders, leerlingen en schooldirecteuren. Op grond van deze wet moeten ouders hun kind inschrijven op een school. Ouders moeten er ook op toezien dat hun kind echt naar school gaat.

Stadsdeel Zuidoost zorgt voor de handhaving van de leerplicht, d.m.v. leerplichtambtenaren (zie hoofdstuk 8). Zij gaan na waarom een kind niet naar school gaat. De leerplichtambtenaar neemt maatregelen en maakt afspraken met ouders en leerlingen om te zorgen dat de leerling zo spoedig mogelijk weer naar school gaat.

Gegevens over leerlingen in het voortgezet onderwijs⁵¹

137t Leerlingen in het voortgezet onderwijs in Zuidoost naar leerjaar en geslacht (hoofd- of nevenvestiging), 2006/07-2007/08								
type onderwijs	2006/2007				2007/2008			
	leerjaar	mannen	vrouwen	totaal	leerjaar	mannen	vrouwen	totaal
gemengde brugklassen	1	204	236	440	1	237	241	478
gemengde brugklassen	2	245	239	484	2	221	245	466
totaal gemengde brugklassen		449	475	924		458	486	944
Lwoo	1	32	30	62	1	26	23	49
Lwoo	2	23	20	43	2	29	30	59
Lwoo	3	33	31	64	3	15	12	27
Lwoo	4	35	38	73	4	34	30	64
totaal lwoo		123	119	242		104	95	199
Vmbo	1	41	33	74	1	41	36	77
Vmbo	2	51	32	83	2	37	27	64
Vmbo	3	231	187	418	3	231	220	451
Vmbo	4	196	202	398	4	208	173	381
totaal vmbo		519	454	973		517	456	973
Havo	3	66	71	137	3	63	66	129
Havo	4	77	62	139	4	79	89	168
Havo	5	60	71	131	5	67	56	123
totaal havo		203	204	407		209	211	420
Vwo	3	8	19	27	3	11	8	19
Vwo	4	23	46	69	4	16	32	48
Vwo	5	24	35	59	5	22	47	69
Vwo	6	27	30	57	6	20	31	51
totaal vwo		82	130	212		69	118	187
Praktijkonderwijs	1	25	20	45	1	13	11	24
Praktijkonderwijs	2	22	18	40	2	29	16	45
Praktijkonderwijs	3	18	15	33	3	26	18	44
Praktijkonderwijs	4	17	9	26	4	17	10	27
Praktijkonderwijs	5	8	13	21	5	16	7	23
Praktijkonderwijs	6	10	2	12	6	11	5	16
totaal praktijkonderwijs		100	77	177		112	67	179
totaal-generaal		1476	1459	2935		1469	1433	2902

⁵¹ <http://www.zuidoost.amsterdam.nl/>

Wat opvalt is dat in stadsdeel Zuidoost de meeste kinderen (973) op het VMBO zitten. Daarna volgt de havo met 420 kinderen, dan het LWOO met 199 en tot slot het Vwo met 187. In verhouding is het opleidingsniveau lager dan gemiddeld in Nederland.

Ten opzichte van het jaar 2007 is te zien dat het aantal leerlingen van het LWOO gezakt is van 242 naar 199 in het jaar 2008. Het aantal leerlingen op het VMBO is gelijk gebleven en er heeft een groei plaatsgenomen op de havo van 407 naar 420 leerlingen. Echter, er zijn wel minder kinderen naar het Vwo gegaan in 2008: in 2007 waren het er 212, in 2008 187. Ook in het praktijkonderwijs heeft een kleine groei van leerlingen plaatsgevonden in 2008.

2008	Amsterdam	Zuidoost
Totale bevolking	747290	78922
Niet-westerse allochtonen	34.6%	63.4%
Westerse allochtonen	14.4%	8.2%
Autochtonen	51.0%	28.4%
Huishoudens	409442	39682
Werkloosheid	6.7%	8.9%

2008 Aantallen leerlingen	Amsterdam	Zuidoost
Basisonderwijs	56928	7644
Speciaal onderwijs	5250	620
Praktijk onderwijs	1526	179
Voortgezet onderwijs	33138	2723

Het percentage van niet-westerse allochtonen is gemiddeld hoger in Zuidoost. Ook wat betreft werkloosheid scoort het stadsdeel Zuidoost gemiddeld gezien hoger dan Amsterdam in zijn geheel.

Hoofdstuk 8 Leerplichtambtenaar

In dit hoofdstuk is te lezen hoe groot het landelijke probleem is van schoolverlaters. Helaas hebben wij geen specifieke cijfers over Zuidoost kunnen vinden. Wij kunnen dus niet zeggen of het schoolverzuim in Zuidoost hoog of laag is vergeleken met de rest van Amsterdam of Nederland.

8.1 Doel

Het doel van dit hoofdstuk is om inzicht te geven in:

- De werkwijze/doel van de leerplichtambtenaar;
- Cijfers van spijbelgedrag en schoolverlaters.

8.2 Uitwerking

Communicatie tussen school en leerplichtambtenaar

De schoolleiding is verplicht om ongeoorloofd schoolverzuim na meer dan drie achtereenvolgende schooldagen te melden aan de leerplichtambtenaar. Dit geldt ook als een kind gedurende een periode van vier opeenvolgende lesweken meer dan 1/8ste deel van de onderwijstijd verzuimt. De leerplichtambtenaar kan in het uiterste geval een proces-verbaal opmaken. In het geval dat het kind 12 jaar of ouder is, kan de ouder van het kind of het kind zelf dan voor de kantonrechter worden gedaagd.⁵².

Om te weten hoe hoog het percentage schooluitval onder jongeren is, is men afhankelijk van de gevallen die terechtkomen bij de kantonrechter. Dit zijn namelijk de enige gevallen die cijfermatig worden geregistreerd. Dit is echter geen realistisch beeld van het werkelijke schoolverzuim. Het werkelijke schoolverzuim is veel groter dan hetgeen geregistreerd staat. Niet alle scholen zullen bijvoorbeeld reeds na drie dagen schoolverzuim de leerling controleren en het vervolgens doorgeven aan de leerplichtambtenaar. En de zaken die wel terechtkomen bij de leerplichtambtenaar komen ook niet altijd voor de kantonrechter.

De Ketenunit heeft een nauwe samenwerking met de leerplichtambtenaar.

Dat schoolverzuim een probleem is, geven ook de Kamervragen weer die op 17 februari 2009 zijn ingediend. Deze vragen zijn gesteld aan staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw Van Bijsterveldt-Vliegenthart, en de ministers voor Wonen, Wijken en Integratie en voor Jeugd en Gezin over schoolverzuim van Roma:

1. *Kent u het artikel "Roma hebben lak aan school"?*
2. *Is het waar dat in Nieuwegein 30% van de Roma-kinderen niet naar school gaat en dat van de 33 ingeschreven kinderen op basisschool De Achtsprong in Amsterdam er 19 regelmatig spijbelen? Zo ja, hoe is dit mogelijk gelet op de leerplicht? Waarom houdt de inspectie geen speciaal toezicht op Roma-scholen c.q. op scholen met Roma-kinderen?*
3. *Is het waar dat vanaf 12 jaar bijna geen enkel Roma-kind meer naar school gaat? Hoe is dat mogelijk gelet op de leerplicht?*

⁵² <http://www.postbus51.nl/nl/home/themas/onderwijs/leerplicht-en-voortijdig-schoolverlaten/leerplicht/wie-houdt-toezicht-op-de-naleving-van-de-leerplichtwet.html>

4. *Hoe is het mogelijk dat Roma-ouders hun kinderen ongestraft van school houden? Waarom wordt in dit soort gevallen niet strikt gehandhaafd en ingegrepen?*
5. *Kunt u garanderen dat vanaf nu de wettelijke verplichtingen van ouders en leerlingen tot het volgen van onderwijs worden gehandhaafd en niet-naleving direct wordt gesanctioneerd, en zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?*
6. *Kunt u concreet aangeven welke maatregelen u wanneer van plan bent te nemen om aan deze wantoestanden een einde te maken⁵³?*

Deze vragen gaan specifiek over Roma-kinderen (zigeuners), maar het schetst wel een beeld van de mate van communicatie over schooluitval tussen de school, de leerplichtambtenaar. Het laat ook zien hoe weinig zaken uiteindelijk behandeld worden door de kantonrechter.

Landelijke cijfers

Terwijl het moeilijk is gebleken cijfers te bemachtigen over de situatie in Amsterdam en meer bepaald in Amsterdam Zuidoost, zijn er wel landelijke cijfers beschikbaar. Ook bij deze cijfers is het belangrijk te onthouden, dat het daadwerkelijke probleem wellicht groter is of dat er in ieder geval veel haken en ogen aan de cijfers zitten.

De hierna volgende gegevens zijn afkomstig uit een brief naar de Tweede Kamer van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap⁵⁴. In deze cijfers is een afname van schooluitval te zien. Het doel is dat er in 2012 landelijk nog maar 35.000 voortijdige schoolverlaters zijn.

De manier van registratie gaat door middel van onderwijsnummers.

Schooljaar	2002	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008
Onderwijsnummer	71000*	60500	54100	53100**	48800

**Het aantal van 71.000 in 2002 is gebaseerd op RMC- rapportages; registratie op ON was destijds nog niet beschikbaar.*

*** Het definitieve aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters over schooljaar 2006-2007 is 52.700.*

Hoofdstuk 9 Family Coaches

⁵³ <http://www.minocw.nl/leerplicht/index.html>

⁵⁴ <http://www.voortijdigschoolverlaten.nl/userfiles/file/9403%20cijferbrief%20VSV%20maart%202008.pdf>

In dit hoofdstuk wordt het interview met de Family Coaches uitgewerkt, een van de projecten van ProFor dat al sinds het jaar 2000 bestaat. Eerst wordt het doel van het interview beschreven, dan komt de uitwerking van het interview en aan het eind wordt beschreven wat het interview opleverde.

9.1 Doel

De reden waarom wij een interview hebben gehouden met de Family Coaches is om inzicht te krijgen in:

- Het werk van de Family Coaches; werkwijze/doel etc.
- De problematiek die zij in hun werkveld tegenkomen binnen de gezinnen.
- Herkennen ze bepaalde risicofactoren bij deze gezinnen (ouder-kindrelatie, sociale klasse, antisociale ouders, gezinsgrootte, conflicten)?
- Is er een verband te zien tussen deze problemen en jeugdcriminaliteit?
- Komen zij jeugdcriminaliteit tegen in hun werkveld? Zo ja, wat zijn volgens hen de oorzaken hiervan?
- Welke vaardigheden missen de gezinnen die door Family Coaches geholpen worden en wat kunnen ze bieden?
- Wat hebben kinderen nodig om niet te vervallen in crimineel gedrag (waarom, hoe herken je dat)?
- Wat is er nodig, wat kan er gedaan worden om jeugdcriminaliteit te voorkomen?
- Kan jeugdcriminaliteit preventief aangepakt worden?
- Wat maakt Family Coaches een goed project (wat doet het met kinderen, ouders en omgeving? Werkt het project)?

We hebben gesproken met drie verschillende Family Coaches van Bureau ProFor, op de Keienbergweg in Amsterdam. Het interview duurde 90 minuten.

9.2 Uitwerking interview

Family Coaches bezoeken gezinnen en coachen, ondersteunen en begeleiden hen met praktische zaken. Elke Family Coach coacht ongeveer 30 gezinnen. Het doel is om de zelfredzaamheid van de gezinnen te vergroten en structuur te bieden in de gezinnen. De Family Coaches werken niet volgens een tijdslimiet. Dit werkt voor de Family Coaches erg goed, want op deze manier kunnen ze echt de tijd nemen voor de gezinnen, die vaak veel verschillende problemen hebben ('multiproblem' gezinnen). De Family Coaches werken zo voor een langere periode intensief met de kinderen en hun ouders. De gezinnen worden vaak door Spirit of Altra naar de Family Coaches verwezen. Indien nodig verwijzen de Family Coaches de ouders door naar hulpverlenende instanties en zetten zondig specifieke hulp in.

De problematiek die ze vaak tegenkomen zijn: armoede, lage sociaal-economische status, eenoudergezinnen, gezinnen met tienermoeders of erg jonge moeders (en soms -vaders), drugs, schulden, huiselijk geweld, persoonlijke problemen bij ouders. Volgens de Family Coaches speelt de omgeving en de gezinssituatie in Zuidoost een grote rol bij het ontstaan van problemen. Op school leren kinderen negatief groepsgegedrag door verkeerde vrienden; ze zijn makkelijk beïnvloedbaar. In de gezinnen ontbreekt er structuur, tijd en aandacht voor elkaar; er is geen eenheid binnen het gezin. Vaak zien ouders dit zelf niet, door onmacht of omdat zij zelf kampen

met problemen op psychosociaal vlak. Ze geven als gevolg hiervan aan dat het kind dan ergens anders “heengaat” om gehoord te worden. Volgens de Family Coaches moet er een betere samenwerking onderling binnen de gezinnen komen, met als doel meer tijd samen met elkaar door te brengen. De Family Coaches geven ook aan dat de samenwerking tussen de verschillende instanties waarmee ze samenwerken, moeizaam is.

9.3 Resultaten

We hebben inzicht gekregen in o.a. de problematiek (armoede, laag sociaal economische status, eenoudergezinnen, erg jonge gezinnen, drugs, schulden, huiselijk geweld, problematiek bij ouders) die zich binnen de gezinnen in Amsterdam Zuidoost af spelen. Deze bevinden zich zowel binnen het gezin als in de omgeving. Vanuit ons onderzoek kunnen we vaststellen dat deze problemen risicofactoren zijn op het gezinsniveau en op omgevingsniveau. Deze risicofactoren vormen een verhoogd risico voor (later) delinquent gedrag onder jongeren.

De gezinnen waar de Family Coaches komen bestaan vaak uit 'multiproblem' gezinnen. Het is daarom van belang dat er voor deze gezinnen op verschillende terreinen hulp wordt geboden.

Volgens de Family Coaches ontstaat jeugdcriminaliteit doordat er verschillende problemen aanwezig zijn in de gezinssituatie.

De Family Coaches bieden een beschermende werking tegen de aanwezige risicofactoren van het gezin. Doordat zij actief betrokken zijn bij het gezin, een signalerende functie uitoefenen, het gezin steunen, activeren en stimuleren, wordt de draagkracht van het gezin vergroot. Deze gezinnen leren om zelf de regie (weer) in handen te nemen.

Uit dit interview kunnen we concluderen dat de gezinnen die de Family Coaches begeleiden in Amsterdam Zuidoost vaak 'multiproblem' gezinnen zijn. Dat er (veel) risicofactoren in de gezinssituatie aanwezig zijn. Dit verhoogt het risico om in de jeugdcriminaliteit terecht te komen. Om dit risico te voorkomen is het van belang dat niet alleen de ouders in de hulpverlening worden betrokken maar ook de kinderen/jongeren. Een preventieve aanpak tegen jeugdcriminaliteit kan effectief zijn als het zich op verschillende terreinen: kind, gezin en omgeving.

Hoofdstuk 10 Future Kids

In dit hoofdstuk wordt het interview met een leidinggevende van ProFors huiswerkbegeleidingsproject Future Kids uitgewerkt. Eerst wordt het doel van het interview beschreven, dan komt de uitwerking van het interview en aan het eind wordt beschreven wat het interview ons opleverde.

10.1 Doel

De reden waarom wij een interview hebben gehouden met de Future Kids is om inzicht te krijgen in;

- de werkwijze/doel van Future Kids
- Draagt Future Kids bij aan het voorkomen/tegengaan van jeugdcriminaliteit?
- Waar worden knelpunten ervaren?
- Wat zijn de sterke kanten van Future Kids?
- Welke behoeften zijn er?

Het interview is gehouden met mevrouw Louz, praktijkbegeleider bij het Future Kids project bij ProFor. Het interview heeft 60 minuten geduurd en is gehouden op de Keienbergweg in Amsterdam.

10.2 Uitwerking interview

Future Kids biedt huiswerkbegeleiding aan voor kinderen tussen 4 en 12 jaar. Het is bedoeld voor kinderen die een leerachterstand hebben. Zij worden geholpen met hun huiswerk en bij het wegwerken van een achterstand. Het doel is voortijdig schoolverlaten te verminderen en het vergroten van de competentie van de kinderen. Het doel van het project is ook betrokkenheid van de ouders bij de school van hun kinderen te vergroten.

Future Kids is een samenwerkingsverband met de HvA. Het project wordt uitgevoerd door stagiaires van de studierichting Sociaal Pedagogische Hulpverlening. Zij krijgen de kans pedagogische vaardigheden op te doen en werkervaring met kinderen uit de verschillende etnische groepen die wonen in de 3 stadsdelen waar dit project uitgevoerd wordt (Zuidoost, West en Oost).

Binnen de huiswerkbegeleiding wordt er gewerkt in kleine groepen, zodat de kinderen genoeg (individuele) aandacht, tijd en ruimte krijgen. Er wordt ook aandacht besteed aan sociale vaardigheden: leren delen, luisteren, elkaar respecteren, samenwerking. Naast schoolse activiteiten worden er ook een aantal andere activiteiten georganiseerd, zoals Sinterklaas-, Kerst-, Paasviering, Carnaval, muziek-, sport-, spel-, en kampactiviteiten. Ook worden er regelmatig thema's behandeld met de kinderen op speelse en educatieve wijze, zoals voeding, samenwerking, onderwijssysteem, Cito-toets, vriendschap. Er worden ook educatieve uitstapjes met de kinderen ondernomen naar bibliotheek, museum, Artis etc.

Hiernaast worden er regelmatig gesprekken gevoerd met de ouders en leerkrachten van de leerlingen en er worden voor de ouders enkele themamiddagen georganiseerd.

Bij Future Kids moeten de ouders hun kinderen zelf aanmelden. Dit wordt voornamelijk gedaan door gemotiveerde ouders. De school verwijst niet de kinderen door naar Future Kids.

Future Kids zou graag een betere samenwerking met scholen willen, zodat zij kinderen met mogelijke achterstanden naar Future Kids zouden doorverwijzen. Dit omdat de school een belangrijke signalerende functie heeft.

10.3 Resultaten

Door middel van huiswerkbegeleiding die Future Kids biedt wordt de binding van de kinderen met school versterkt. Uit ons onderzoek komt naar voren dat wanneer jongeren een sterke binding met school hebben dit een beschermende factor is en dat spijbelen en schooluitval een risicofactor is om in de jeugdcriminaliteit terecht te komen. Bij Future Kids worden voornamelijk kinderen van “gemotiveerde” ouders aangemeld. Een effectievere aanpak zou zijn als scholen (beter) zouden samenwerken met Future Kids, zodat jongeren die risicogedrag vertonen (spijbelen/achterstand/schooluitval) kunnen worden doorverwezen naar Future Kids. Scholen kunnen direct zicht hebben op de schoolgang van de leerlingen. Er zou dus een betere samenwerkingsverband moeten komen met elkaar. Dit is ook wat we meenemen in de aanbeveling van ons onderzoek.

Uit het interview met de Family Coaches is naar voren gekomen dat er in de gezinssituatie van de gezinnen in Zuidoost veel risicofactoren aanwezig zijn. Hierom zullen ouders van deze gezinnen zelf niet snel hun kind aanmelden bij Future Kids. De Family Coaches zouden dit meer kunnen stimuleren.

Hoofdstuk 11 Swazoom

In dit hoofdstuk wordt het interview met Swazoom uitgewerkt. Eerst wordt het doel van het interview beschreven, dan komt de uitwerking van het interview en aan het eind wordt beschreven wat het interview voor ons opleverde.

11.1 Doel

De reden waarom wij een interview hebben gehouden met Swazoom is om inzicht te krijgen in;

- De werkwijze/doel van Swazoom;
- Draagt Swazoom bij aan het voorkomen/tegen gaan van jeugdcriminaliteit?
Zo ja, op welk wijze gebeurt dit?
- Welke knelpunten ervaart Swazoom?
- Wat zijn de sterke kanten van Swazoom?

Het interview is gehouden met een van de managers bij Swazoom aan de Harriet Frazierstraat in Amsterdam Zuidoost. Het gesprek heeft 90 minuten geduurd.

11.2 Uitwerking interview

Swazoom is: Stichting Welzijn Amsterdam Zuidoost Op Maat.

Swazoom biedt diensten aan op de terreinen onderwijs, sport, cultuur en jeugdzorg. De organisatie heeft verschillende activiteitencentra en jongerencentra. Swazoom organiseert voor jeugd en volwassenen laagdrempelige activiteiten met specifieke aandacht voor ontmoeting en recreatie, de ontwikkeling van sociale en communicatieve vaardigheden, en cultuur en multimedia. Daarnaast ondersteunt Swazoom ouders bij de opvoeding van hun kind(eren).

Swazoom werkt ook 'outreachend'. Dit doet het team jongerenwerk in samenwerking met Spirit. Zij zoeken jongeren op die rondhangen op straat en wellicht voor overlast (kunnen) zorgen en gaan met hen in gesprek. Het team van Swazoom pakt de vrijetijdsbesteding op door op dit punt ondersteuning te bieden. Er wordt samen gekeken wat de behoeftes zijn van de jongeren en wat er mogelijk is binnen Swazoom wat betreft de activiteiten. Willen de jongeren bijvoorbeeld graag fitnessen, dan heeft Swazoom verschillende contacten met sportscholen in de buurt.

Swazoom neemt ook deel aan het multidisciplinair casuïstiekoverleg "Netwerk 12 plus", dat maandelijks in het Stadsdeel Zuidoost plaatsvindt. Aan dit overleg nemen verschillende (hulpverlenings)instellingen deel: stadsdeel Zuidoost (voorzitter), Altra, Spirit, GGD, Politie, Stichting Streetcorner Work, Bureau Jeugdzorg en de leerplichtambtenaar. In dit overleg worden door de deelnemers verschillende casussen ingebracht van risicojongeren en er wordt besproken welke instantie welke actie gaat ondernemen. Swazoom richt zich op de vrijetijdsbesteding van de jongeren.

Swazoom geeft ook voorlichting en biedt huiswerkbegeleiding en opvoedingsondersteuning aan. Het doel is om vervroegd schooluitval te voorkomen. Swazoom biedt een veilige plek voor leerlingen. Als de huiswerkbegeleiding risicojongeren signaleert, dan wordt dit in het multidisciplinair casuïstiekoverleg

ingebracht. Bij aanvang van het schooljaar geeft Swazoom ook een voorlichting over hun organisatie, wat ze voor de jongeren kunnen betekenen.

De huiswerkbegeleiding vindt plaats binnen de scholen zelf. Swazoom heeft verschillende studiezalen tot zijn beschikking op de scholen. Er is met de scholen een goede samenwerking. De leerlingen worden via de school naar de huiswerkbegeleiding doorverwezen. Swazoom werkt samen met o.a. het Augustinus College.

Swazoom geeft ook voorlichtingen op scholen over bepaalde thema's zoals seksualiteit, drugs, beïnvloeding van jongeren. Swazoom organiseert dit dan in samenwerking met bepaalde specifieke hulpverleningsinstanties die meer over het betreffende thema kunnen vertellen. Bij een voorlichting over het thema drugs, is bijvoorbeeld ook iemand uit de drugshulpverlening aanwezig.

11.3 Resultaten

Het samenwerkingsverband dat Swazoom heeft met scholen en andere instellingen ("Netwerk 12 plus overleg") komt doeltreffend en effectief over. Het project "Netwerk 12 plus" lijkt een integrale aanpak te bevatten ter voorkoming dat risicojongeren afglijden naar de jeugdcriminaliteit:

- Er wordt een gezamenlijk doel nagestreefd: het voorkomen van verder afglijden van risicojongeren;
- Er wordt intensief samengewerkt met elkaar;
- Er wordt gebruik gemaakt van ieders expertise om het gezamenlijke doel te bereiken;
- Er wordt hulp ingezet op het kindniveau, gezinsniveau, en omgevingsniveau.

Wij zullen deze bevindingen meenemen in onze conclusie en aanbeveling.

Hoofdstuk 12 Jeugdreclassering

In dit hoofdstuk wordt het interview met een werker van de jeugd Reclassering in Amsterdam Zuidoost uitgewerkt. Eerst komt het doel van het interview aan de orde, dan de uitwerking van het interview en tot slot wat we eraan hebben gehad.

12.1 Doel

De reden waarom wij een interview hebben gehouden met de jeugdreclassering is om inzicht te krijgen in;

- De werkwijze/doel van de jeugdreclassering;
- De doelgroep waar zij mee werken;
- Hoe kijkt Reclassering aan tegen jeugdcriminaliteit in Amsterdam Zuidoost?
- Wat vindt Reclassering belangrijk in de preventieve aanpak van jeugdcriminaliteit?

Om tot deze gegevens te komen hebben wij een interview afgenomen bij de jeugdreclassering in Diemen. Wij hebben daar ruim twee uur met onze gesprekspartner gesproken.

12.2 Uitwerking interview

Op het moment dat jeugdigen een delict plegen komen ze in aanraking met de politie. De dader/verdachte moet voor de rechter komen. De rechter legt een (on)voorwaardelijke straf op. Hierbij kan het zijn dat de jeugdige een taak- leerstraf moet volgen of een geldboete krijgt. De Raad voor de Kinderbescherming brengt een advies uit aan de rechter en de rechter legt dit advies vervolgens voor aan de officier van justitie. De rechter kan een voorwaardelijke straf opleggen met een proeftijd en hierbij de jeugdreclassering inschakelen. Jongerenwerkers bij de jeugdreclassering krijgen dit soort zaken toegewezen. Ze hebben in het stadsdeel Zuidoost vooral te maken met Surinaamse jongeren.

Volgens onze gesprekspartner komen jeugdigen steeds jonger in aanraking met de politie. Op jonge leeftijd spijbelen deze jongeren. Schoolverzuim is geen delict, maar wel een overtreding. Deze overtredingen zijn echter vaak een weg naar de criminaliteit. Bij de jeugdreclassering is het voornaamste doel de kans op recidive te verminderen. De jongere staat gedurende zijn of haar proeftijd centraal. Er wordt gekeken naar drie leefgebieden: de thuissituatie, het schoolverleden (opleiding/stage) en de vrijetijdsbesteding. Gedurende de proeftijd worden ouders weliswaar betrokken bij het proces, echter het kind staat centraal. De jeugdreclassering werkt volgens een 'Handboek jeugdreclassering', waarbij naar een bepaalde methodiek wordt gehandeld. Hulp en steun staan gedurende het begeleiden van de jeugdige centraal. De jeugdreclassering werkt samen met verschillende ketenpartners, zoals de Gemeente, Raad voor de Kinderbescherming, Politie, Justitie etc. Verschillende instanties worden ingeschakeld wanneer dat nodig blijkt te zijn voor de jongere. Bij verslavingszorg kan gedacht worden aan de Jellinek, een instelling gespecialiseerd in verslavingszorg. Om een duidelijk beeld te vormen kan de Bascule of de Waag ingeschakeld worden die diagnoses kunnen stellen. Als de jongere vaak spijbelt, kan Bopie ingezet worden. Deze instelling neemt contact op met school en thuis en stelt doelen op voor de jeugdige om het spijbelgedrag te verminderen. Bij psychische hulp wordt het Mentrum ingeschakeld. Bij problemen op verschillende gebieden kan er gedacht worden aan

Nieuwe Perspectieven en/of Spirit. Verder kan er gezinstherapie ingezet worden, hierbij wordt er aandacht besteed aan de drie leefgebieden (thuis, school en vrije tijd).

De jeugdwerker probeert zoveel mogelijk 'outreaching' te werk te gaan. Iedere week hebben jeugdwerkers een casuïstiekbespreking waarbij een gedragswetenschapper en een psychiatrische zorg hulpverlener aanwezig zijn om een zo effectief mogelijke begeleiding te bieden aan de jeugdige. Op dit moment zijn er veel problematische gezinnen in Zuidoost, voornamelijk Surinaamse gezinnen.

De werker bij de jeugdreclassering bespreekt het delict met de dader/verdachte. Veel jeugdigen waar onze gesprekspartner mee te maken krijgt kunnen geen spijt tonen van hun daden, maar hebben meer spijt om het feit dat ze opgepakt zijn. Het is een lastige doelgroep waar onze gesprekspartner mee te maken krijgt. Samenwerken is pas mogelijk als de jeugdigen vertrouwen hebben in de hulpverlener. Het is een lang proces om dit als jeugdwerker te bereiken. Er wordt naar het gedrag gekeken van de jeugdigen en oorzaken worden onderzocht voor het delictgedrag. Bij de jeugdreclassering zijn zij echter geen gedragstherapeuten. Op het moment dat de jeugdwerker zijn twijfels heeft, vraagt hij of zij een psychologisch onderzoek (PO) aan.

Als een jeugdige crimineel gedrag gaat vertonen, begint dat vaak door verveling. Ook de omgevingsfactoren en de opvoeding spelen een grote rol waardoor veel jongeren het pad gaan volgen richting criminaliteit. Deze jeugdigen leven vaak in een gebroken gezin en hanteren andere waarden en normen binnenshuis dan buitenshuis. Ze krijgen te maken met gezagsproblemen. Wat opvalt is dat veel ouders niet meer zijn opgewassen tegen de jeugd en de bijbehorende problematiek. Op straat krijgen jongeren te maken met groepsdruk en 'verkeerde' vrienden oefenen druk op elkaar uit. De jeugdreclassering probeert deze jeugdigen sociale vaardigheden aan te leren. Op het moment dat de dader/verdachte binnenkomt bij de jeugdreclassering wordt er een taxatie gemaakt van het gezin waarin de jeugdige leeft. De risicofactoren worden onderzocht en de criminogene factoren worden nagelopen. Het traject begint intensief, daarna wordt het contact met de jeugdreclasserder en de dader/verdachte minder. Afhankelijk van het delict worden ouders al dan niet betrokken. Het is belangrijk om als werker een luisterend oor te bieden en een vertrouwensband op te bouwen. Het doel is de daders/verdachten kennis en inzicht te laten krijgen op het vlak van sociale vaardigheden. Gekeken wordt naar de drie leefgebieden en vandaaruit worden er middelen en doelen ingezet. Als jeugdwerker is het van belang om alle meldingen serieus te nemen, er zorgvuldig mee om te gaan en er adequaat op in te spelen. Het is van belang vroegtijdig problematiek te signaleren om vervolgens de daders/verdachten hierbij te ondersteunen. Dit alles met een doel: het voorkomen van recidive.

Bij de jeugdreclassering is er een hoge werkdruk. De medewerkers krijgen te maken met veel papierwerk, rapporten schrijven, een hoge caseload en worden gestimuleerd om meer 'outreaching' aan het werk te gaan, maar hier gaat veel tijd inzitten. Helaas is het budget niet toereikend.

Volgens onze gesprekspartner vindt er een verandering in de bevolking plaats in het stadsdeel Zuidoost. Op dit moment is de Bijlmer een risicogebied, dat merkt men in gesprekken op de werkvloer onderling. Veel collega's gaan na vijven niet meer op huisbezoek in bepaalde wijken in Zuidoost. Wel denkt onze gesprekspartner dat de populatie gaat veranderen richting Amsterdam-Noord. De criminaliteit zal hierdoor verschuiven.

Om ervoor te zorgen dat jeugdigen niet meer recidiveren is eigenlijk maar een ding nodig, volgens onze gesprekspartner, en dat is liefdevolle aandacht. Deze jeugdigen groeien op in ontwrichte gezinnen en krijgen weinig tot geen aandacht. Ze worden gestigmatiseerd en in hokjes geplaatst wordt, wat veel gebeurt tegenwoordig. Hierbij spelen de media en de politiek ook een rol, aldus onze gesprekspartner.

Volgens onze gesprekspartner werken naschoolse projecten preventief aan het voorkomen van criminaliteit. Bij de jeugdreclassering zetten ze deze projecten ook in. Ze werken vaak wel preventief, echter het is niet altijd voldoende. Bij de naschoolse opvang moet men er vroeg bij zijn om signalen op te pikken en hierop snel in te grijpen. Dit gebeurt nog te weinig. Volgens de gesprekspartner is een heropvoedingcursus in het oosten van het land veel effectiever, maar hiervoor is er geld nodig. Wat een goede optie is voor deze jeugdigen is de Glenn-Millsmethodiek.

12.3 Resultaten

We hebben een duidelijk beeld gekregen van wat de Reclassering doet en hoe zij tegen de jeugdcriminaliteit in Amsterdam Zuidoost aankijken.

Het doel van de Reclassering is het voorkomen van recidive. Dit wordt gedaan door te kijken naar drie gebieden: de thuissituatie, het schoolverleden (opleiding/stage) en de vrijetijdsbesteding.

De doelgroep die bij de Reclassering komt zijn veelal Surinaamse jongeren. Het stadsdeel Zuidoost wordt door de Reclassering niet als veilig ervaren. Dit blijkt uit het feit dat er medewerkers zijn die na 17.00 uur niet meer op huisbezoek gaan in bepaalde wijken.

Liefdevolle aandacht is volgens onze gesprekspartner erg belangrijk.

Preventieprojecten moeten vroeg starten naar zijn mening en gericht zijn op jonge kinderen. Naschoolse opvangprojecten dragen hier aan bij.

Hoofdstuk 13 Politie Amsterdam Zuidoost

In dit hoofdstuk wordt het interview met de Politie in Amsterdam Zuidoost uitgewerkt. Net als bij de vorige interviews wordt eerst het doel van dit interview uitgelegd, dan komt de uitwerking van het interview en als afsluiting wat we aan dit interview hebben gehad.

13.1 Doel

De reden waarom wij een interview hebben gehouden met de Politie is om inzicht te krijgen in:

- De werkwijze/doel van de Politie;
- Hoe kijkt de politie tegen de jeugdcriminaliteit aan in Amsterdam Zuidoost?
- Cijfermatige gegevens over de hoogte van jeugdcriminaliteit in het stadsdeel Zuidoost.

13.2 Uitwerking interview

De gesprekspartner is lid van de Ketenunit van Amsterdam Zuidoost.

In Amsterdam zijn vijf Ketenunits – Centrum, West, Oost/Zuidoost, Noord en Zuid.

Binnen elke Ketenunit zijn 8 inhoudelijke functies te onderscheiden die afkomstig zijn uit verschillende organisaties: OM, Politie, Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg, Reclassering (van Reclassering Nederland en/of Leger des Heils, en/of Jellinek), GG&GD, Bureau Halt en de Gemeente. Daarnaast zijn er diverse partnerorganisaties die niet direct deelnemen aan de Ketenunit op locatie, maar die wel werkzaamheden uitvoeren ten behoeve van jongeren en veelplegers.

De Ketenunit is een samenwerkingsverband van organisaties die zich bezighouden met de aanpak van jeugdcriminaliteit en veelplegers. In de Ketenunits vindt besluitvorming in alle jeugdstrafzaken plaats, van first offenders tot harde kerners en (potentiële) veelplegers. Er wordt daarbij gezocht naar een juiste afstemming van adequate bestraffing en een passend zorgtraject.

De Ketenunit volgt jongeren tot 25 jaar oud. Het zijn veelal jongeren uit gebroken gezinnen, met een laag IQ en met leerproblemen. Ze komen vaak van speciale scholen en vertonen ook spijbelgedrag.

Wat denkt u dat nodig is om jeugdcriminaliteit te voorkomen?

- Vroegtijdige signalering van de problematiek.
- Een goede samenwerking van instanties, zoals de Ketenunit. Zo is er altijd iemand die hoogte krijgt van of een ingang heeft bij de jongere, om vervolgens adequaat op het probleem in te spelen.
In de Ketenunit worden de jongeren (bijv. first offenders) eerst besproken. Dan worden de risico's geanalyseerd en wordt bekeken of het nodig is om in te grijpen. Zo ja, dan worden de taken verdeeld en/of er wordt gekeken welke van de instanties de beste ingang heeft en het meest bekend is bij de betreffende jongere.
- Goede begeleiding van een jeugdige is ook belangrijk. Dit houdt in dat men er op toeziet dat een passend en nodig traject zo spoedig mogelijk in gang wordt gezet. In de praktijk laat dit nog wel eens op zich wachten en dat heeft ook

gevolgen. Jeugdigen hebben (her)opvoeding nodig. Hierin is het belangrijk een duidelijke structuur te geven, consequenties te verbinden aan negatief gedrag en controle te houden.

- Dagbesteding is ook van belang om crimineel gedrag te voorkomen. Dit weerhoudt jongeren om op de straat te zwerven en uit verveling (weer) te vervallen in criminaliteit.

Weet u hoeveel spijbelaars er in deze regio zijn en of dit in verband staat met jeugdcriminaliteit?

Dit is moeilijk te meten. Vooral omdat het spijbelgedrag moeilijk te registreren is. Je weet daardoor nooit zeker hoe groot het probleem is.

Het meten van spijbelgedrag hangt af van een aantal dingen, namelijk:

- Meldt de school het spijbelgedrag wel?
- Weet de leerplichtambtenaar het?
- Maakt de leerplichtambtenaar een proces-verbaal op?

Alleen met dit laatste (het opmaken van een proces-verbaal) wordt meetbaar hoe groot het spijbelprobleem is, maar geeft absoluut geen realistische weergave van het werkelijke probleem. De groep spijbelaars die uiteindelijk tot een proces-verbaal komt, is immers veel kleiner dan de groep daadwerkelijke spijbelaars. Onder deze daadwerkelijke groep vallen dus ook de 'niet-geregistreerde groep spijbelaars'.

De politie vindt het spijbelprobleem heel belangrijk. Als dit goed in de gaten wordt gehouden, kan toekomstige criminaliteit voor een deel worden voorkomen. Vroegtijdige signalering is daarom van belang. Jongeren die spijbelen, geven overigens ook veel overlast op straat, als gevolg van verveling en rondhangen.

Momenteel heeft de Keteneenheid dan ook regelmatig contact met de leerplichtambtenaren van Amsterdam Zuidoost. Het contact is in de afgelopen jaren steeds nauwer geworden. Momenteel vindt er één keer in de twee weken een overleg plaats over leerplichtzaken.

Heeft u cijfermatige gegevens van de hoogte van jeugdcriminaliteit, te Amsterdam Zuidoost?

Wij houden cijfers bij over de volgende groepen:

Harde kern jeugdige:	pleegt 3 of meer zware delicten in het peiljaar en heeft ook al een veroordeling
Potentieel jeugdige:	heeft al 2 politiecontacten en pleegt in het peiljaar een 3 ^e politiecontact (misdrijf)
Licht crimineel:	heeft 2 politiecontacten (misdrijven)
First offender:	heeft 1 politiecontact (misdrijf)

Een peiljaar houdt niet een kalenderjaar in, maar kan ook bijvoorbeeld 15 januari 2009 – 15 januari 2010 zijn.

De politie heeft ons cijfers verstrekt van jongeren in de leeftijd 12 – 18 jaar. De cijfers van de licht criminelen en first offenders vindt de politie minder passend om in een onderzoeksproject te gebruiken. Deze kunnen namelijk verkeerd geïnterpreteerd worden. De bekende cijfers van beide doelgroepen zijn namelijk totalen vanaf 1 januari

2005. Als iemand bijvoorbeeld first offender is en geen politiecontacten meer heeft, dan blijft hij vijf jaar lang in het systeem staan als first offender. Hetzelfde geldt voor de licht crimineel. De cijfers zijn dus niet volledig actueel.

Wel actueel zijn de cijfers van de harde kern jeugdigen en potentieel jeugdigen. Momenteel zijn de gegevens van Zuidoost als volgt:

- 12 harde kernjeugdige in de leeftijd 12-18 jaar
- 59 potentieel jeugdige veelplegers in de leeftijd 12-18 jaar

Deze cijfers blijven echter constant veranderen. Daarom worden cijfers over deze beide groepen driemaal per jaar geverifieerd en bijgewerkt. De politie geeft aan dat de cijfers niet heel hoog zijn, maar de cijfers zijn ook vatbaar voor meerdere interpretaties.

Heeft u kennis over de effectiviteit van preventieprojecten, zoals ProFor? Hebben preventieprojecten effect gehad op de stijging of daling van jeugdcriminaliteit?

Ongetwijfeld hebben preventieprojecten effect, maar de gesprekspartner is niet bekend met onderzoeksresultaten of cijfers over dit onderwerp.

Het is moeilijk om een goed preventieproject te vinden voor de doelgroep die het hard nodig heeft. Jongeren van 16 tot 25 jaar gaan eerder naar bijvoorbeeld een groot feest. Ze vermaken zichzelf met van alles. Een buurthuis of naschoolse huiswerkbegeleiding is voor deze jongeren minder aantrekkelijk. Het is de meest moeilijk beïnvloedbare doelgroep. Zeker als ze eenmaal niet meer leerplichtig zijn, is het moeilijk grip te krijgen op deze groep.

Uiteindelijk is het maar een kleine groep die daadwerkelijk overlast geeft; misschien 2 of 3 procent. De meest beïnvloedbare groep is de groep first offenders en de licht criminelen. Naarmate het richting de harde kern jeugdigen gaat, wordt het steeds moeilijker om nog tot ze door te dringen. Belangrijk is dus dat de preventietrajecten al vroeg bij deze groepen beginnen. Aan deze groepen wordt momenteel weinig aandacht besteed.

Samenvatting

De gesprekspartner is een lid van de Ketenunit van Amsterdam Zuidoost.

De Ketenunit is een samenwerkingsverband van organisaties die zich bezighouden met de aanpak van jeugdcriminaliteit en veelplegers.

De gesprekspartner meent dat bij vroegtijdige signalering van de problematiek een hoop problemen voorkomen kunnen worden. Ook een goede samenwerking van instanties is belangrijk, bijvoorbeeld de Ketenunit waarin onze gesprekspartner nu werkzaam is. Zo is er altijd iemand die hoogte krijgt of een ingang heeft bij de jongere, om vervolgens adequaat op het probleem in te spelen. Dagbesteding is ook van belang om crimineel gedrag te voorkomen. Dit weerhoudt jongeren ervan op straat te zwerven en uit verveling (weer) te vervallen in de criminaliteit.

Het is moeilijk in kaart te brengen hoeveel er door jongeren gespijbeld wordt en in hoeverre dit samenhangt met criminaliteit. Dit omdat spijbelgedrag moeilijk te registreren is. Er bestaat daardoor onduidelijkheid over hoe groot het probleem is.

13.3 Resultaten

Door dit interview hebben we inzicht gekregen hoe de politie tegen jeugdcriminaliteit aankijkt. Ook is naar voren gekomen wat er voor nodig is om jeugdcriminaliteit te voorkomen.

De Politie vindt het spijbelprobleem wel belangrijk. Als dit goed in de gaten wordt gehouden, kan men voor een deel toekomstige criminaliteit voorkomen. Vroegtijdige signalering is dus van belang. Jongeren die spijbelen, geven overigens ook veel overlast op straat, als gevolg van verveling.

Het is moeilijk om een goed preventieproject te vinden voor de doelgroep die het hard nodig heeft. Jongeren van 16 tot 25 jaar gaan eerder naar bijvoorbeeld een groot feest. Ze vermaken zichzelf met van alles. Een buurthuis of naschoolse huiswerkbegeleiding is voor deze jongeren minder aantrekkelijk. Dit is de meest moeilijk beïnvloedbare doelgroep. Zeker als ze eenmaal niet meer leerplichtig zijn, is het moeilijk grip te krijgen op deze groep.

Deel 3

Het derde deel van de rapportage omvat de aanbeveling en de conclusie. Deze aanbeveling en conclusie zijn voortgevloeid uit het literatuuronderzoek en de interviews.

Conclusie

Welke relatie bestaat er tussen risicogroepen en jeugdcriminaliteit in Amsterdam Zuidoost in de leeftijdscategorie tot 18 jaar oud? En welke implicaties heeft dit voor preventieactiviteiten?

Dit is de onderzoeksvraag waarmee we dit onderzoek zijn gestart. In de conclusie geven we antwoord op deze vraag. Dit doen wij met behulp van onze literatuurstudie en de afgenomen interviews in Amsterdam Zuidoost.

De literatuurstudie wijst uit dat er vele factoren en oorzaken zijn die ervoor zorgen dat een jongere in de jeugdcriminaliteit terecht kan komen. Jeugdcriminaliteit ontstaat door verschillende risicofactoren die in de omgeving van het kind, in het kind zelf of binnen het gezin aanwezig zijn. Jeugdcriminaliteit komt voort uit complexe problemen bij de jongeren thuis, op school of door andere (biologische) problemen. Er kan geen (causaal) verband gelegd worden tussen één specifieke risicofactor en het ontstaan van later delinquent gedrag. Het is een combinatie van risicofactoren die zorgt dat een kind zich antisociaal ontwikkelt en later misschien in de jeugdcriminaliteit terecht komt. Het kortdurend voorkomen van een risicofactor zorgt ook niet meteen voor de ontwikkeling van antisociaal gedrag. De meeste risicofactoren moeten langer aanwezig zijn voordat ze een risico vormen. Aan de andere kant kunnen beschermende factoren een tegenwicht bieden tegen de risicofactoren. Interventieprogramma's kunnen de beschermende factoren bij risicogroepen doen vergroten, zodat de kans op delinquent gedrag afneemt.

Uit de interviews komt naar voren dat instanties/instellingen in Amsterdam Zuidoost in hun werkveld vooral te maken hebben met gezinnen met uiteenlopende etnische achtergronden, die vaak bestaan uit eenoudergezinnen en/of zeer jonge gezinnen, die veel schulden hebben, in armoede leven en/of verslaafd zijn aan drugs. De omgeving en de gezinssituatie in Amsterdam Zuidoost spelen een grote rol bij het ontstaan van deze problemen.

Op school en op straat leren jongeren negatief groepsgedrag door verkeerde vrienden, ze zijn makkelijk beïnvloedbaar. In de gezinnen ontbreekt er structuur, tijd en aandacht voor elkaar en is er geen eenheid binnen het gezin. Vaak zien ouders dit zelf niet, door onmacht of doordat zij zelf kampen met problemen op het psychosociale vlak. Als gevolg hiervan blijkt dat het kind dan ergens anders heengaat om gehoord te worden en/of rondzwerft.

De omgevingsfactoren die de jongeren een beschermde leefomgeving proberen te bieden, lijken jammer genoeg minder invloed te hebben op deze jongeren dan de negatieve invloeden.

Sommige instanties werken 'outreaching' en nemen deel aan het multidisciplinair casuïstiekoverleg (zoals "Netwerk 12 plus"). Een sterk punt van dit overleg is het feit dat er veel wordt samengewerkt met ketenpartners om risicogroepen aan te pakken.

Verder komt sterk naar voren dat scholen (beter) zouden kunnen samenwerken met instanties en instellingen om jongeren die risicogedrag vertonen (spijbelen/achterstand/schooluitval) effectiever aan te pakken. Een aantal instanties zijn gefocust op

spijbelgedrag, omdat dit een eerste stap kan zijn richting criminaliteit. Echter, er zijn nog geen effectieve preventieve projecten gevonden voor jongeren boven de leeftijd van 16 jaar.

Alle betrokken instanties werken op hun manier preventief om het risicogedrag bij deze jongeren te verminderen of sterker nog te voorkomen. Het is duidelijk dat alle risicofactoren aanwezig zijn, maar van een explosie van jeugdcriminaliteit is volgens de politie nog geen sprake. Kennelijk zijn er in Amsterdam Zuidoost voldoende (beschermende) factoren die een sterke stijging van jeugdcriminaliteit tegengaan. Elke instantie/instelling maakt gebruik van haar krachten, waardoor de kans kleiner wordt dat risicogroepen afglijden. De Ketenunit heeft al aardig wat resultaten geboekt. De kracht van de Ketenunit zit in de bundeling van instanties/instellingen waardoor men vanuit een breder perspectief de problematiek aan kan pakken. Hier blijkt dus weer dat het geheel meer is dan de som der delen. Ofwel de synergie van de samenwerking (bundeling) levert meer op dan de optelsom van de aparte instanties/instellingen.

De één ervaart het probleem als groter dan de ander. De cijfers wijzen uit dat slechts 2% van de jongeren overlast veroorzaakt en dat de groep harde kern jeugdigen in Amsterdam Zuidoost momenteel uit 12 harde kern jeugdigen bestaat en dus niet heel groot is.

Landelijk gezien is de jeugdcriminaliteit de laatste jaren toch gestegen. Zo blijkt uit de toespraak die staatssecretaris van justitie N. Albayrak bij afsluiting van het kick-off programma Aanpak jeugdcriminaliteit, op 21 mei 2008 in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag gegeven heeft. Ze zei het volgende:

“Jeugdcriminaliteit in Nederland is een groot maatschappelijk probleem. Groot wanneer je het uitdrukt in cijfers. Zo nam het aantal jongeren dat is ingestroomd bij het Openbaar Ministerie toe van 28.000 in 2002 tot 38.000 in 2007. We verwachten dat het aantal de komende jaren nog verder zal stijgen. Veel mensen zijn daarvan het slachtoffer en voelen zich daardoor onveilig”⁵⁵.

Onze literatuurstudie en de verschillende specialisten uit de interviews tonen aan dat individuele interventie alleen gericht op het kind niet voldoende is voor jongeren met een verhoogd risico. Het is nog steeds de vraag wat preventieve projecten moeten bieden om een gewenste doorbraak te realiseren bij de doelgroep.

Voor preventieactiviteiten is het van belang met een aantal zaken rekening te houden:

- 1) In de criminologie is wetenschappelijk vastgesteld welke factoren wel werken als het gaat om interventies ter voorkoming van (herhaling van) delinquent gedrag.
- 2) Hetzelfde geldt voor factoren die *niet* werken en soms zelfs een averechts effect kunnen hebben.
- 3) Er dient een duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen preventieve initiatieven en initiatieven met preventieve waarde.
- 4) Hoe ouder mensen zijn, hoe moeilijker het wordt effectieve gedragsbeïnvloeding bij hen te realiseren. Met preventieprogramma's kan men niet vroeg genoeg beginnen.
- 5) Preventie van jeugdcriminaliteit dient vanuit een integraal perspectief te geschieden. Hierbij worden zowel het kind en de ouders als de omgeving betrokken.

⁵⁵ <http://www.justitie.nl/actueel/toespraken/archief-2008/80521programma-aanpak-jeugdcriminaliteit.aspx?cp=34&cs=7401>

De bovenstaande 5 punten kunnen ook als aanbevelingen voor preventieactiviteiten worden gelezen.

Aanbevelingen van ProFor en HvA

- ProFor verzorgt preventie projecten zoals Future Kids (huiswerkbegeleiding) en Family Coach (gezinsondersteuning). Daar waar school als ouders onvoldoende tijd en middelen hebben, moet er opvang zijn waar de kinderen terecht kunnen voor naschoolse activiteiten op het gebied van onderwijs achterstand, sport en spel en werken aan bepaalde sociale vaardigheden.
- Projecten zoals Family Coach en gezinscoaches stimuleren en dragen zorg voor ouders en kinderen dat zij aansluiting vinden bij bestaande (maatschappelijke) voorzieningen en een brug slaan tussen ouders en instanties. Deze intermediairs gaan dan op een laagdrempelige manier te werk.
- Zorgdragen voor talentontwikkeling bij de kinderen. Een kind wat niet goed kan leren en telkens spijbelt, kan wel bij voorbeeld goed zingen en voetballen. Hij/zij is van de straat en door de aandacht voor het talent en de ontwikkeling zal het kind meer zelfvertrouwen opbouwen en beter in staat zijn studie- en beroepskeuzes te maken.
- Oprichten en faciliteren van een platform bestaande uit vertegenwoordigers van ketenaanpak-organisaties, zelforganisaties, scholen, professionals en hulpverleners, die regelmatig bij elkaar komt om ervaringen en deskundigheid uit te wisselen.
- Op meerdere terreinen tegelijk preventief te werk gaan. Dit omdat er bij risicogroepen sprake is van problemen op meerdere gebieden. Wanneer bijvoorbeeld de schoolproblemen van een kind worden aangepakt, dan zal dit het meeste effect hebben wanneer de ouders erbij worden betrokken in de vorm van opvoedingsondersteuning. Men richt zich dan zowel op de individuele gedragsproblemen van de jongere, zoals bv. agressie en spijbelgedrag, als op de omgevingsfactoren en de gezinsfactoren de school en het gezin.
- De zogenaamde beschermingsfactoren bij jongeren moeten zo veel mogelijk worden vergroot. Hiermee kan je de draagkracht van jongeren vergroten. Jongeren met een grote draagkracht zullen minder snel afglijden naar de jeugdcriminaliteit.
- De doelen van de preventieve activiteiten die aan de jongeren aangeboden worden, zouden dan moeten zijn;
 - een positief zelfbeeld/zelfwaardering helpen ontwikkelen
 - goede lichamelijke gezondheid stimuleren, bijvoorbeeld door middel van sporten en voedingsvoorlichting;
 - de jongeren leren zichzelf beheersen, conflictoplossing;
 - cognitieve en sociale vaardigheden aanleren;
 - positieve houding ten aanzien van school bevorderen.

Deze doelen dragen bij aan een betere bescherming van de jongere. Wanneer zij ze behalen zijn zij in het bezit van factoren die hen kunnen beschermen tegen het afglijden naar criminaliteit.

Onze belangrijkste aanbeveling is: preventiebeleid is het meest effectief als het zich richt op een brede aanpak. Let hierbij op de drie niveaus (kind-, omgeving- en gezinsniveau) en een goede samenwerking en/of afstemming tussen de verschillende instanties. Aparte preventieve projecten hebben vaak niet de mogelijkheden om deze brede aanpak, op de verschillende niveaus, te bieden. Het samenwerken is daarom van groot belang. Een sleutelwoord daarbij is synergie: het geheel is meer dan de som der delen!

Literatuur

- Angenent, H. (1991) *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Houten/Antwerpen: Bohn Stafleu van Loghum.
- Angenent, H. (2004) *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*. Baarn: Hb Uitgevers.
- Delfos, M. F. (2005) *Kinderen en gedragsproblemen*. Amsterdam: Harcourt.
- Delfos, M. F. (2003) *Kinderen in ontwikkeling*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.
- Duits, N, J.A.C Bartels, W.B. Gunning (2004) *Jeugdpsychiatrie en recht*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Goris, P., D. Burssens, B. Melis en N. Vettenburg (2007) *Wenselijke preventie stap voor stap*. Apeldoorn: Garant.
- Haan, W.J.M. de (1999) *Jeugd en geweld*. Assen: Van Gorcum.
- Hermanns, J., C. van Nijnatten, F. Verheij en M. Reuling (Red.) (2005) *Handboek Jeugdzorg*. Houten: Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghem.
- Jakobs, J., H. Ferwerda, B. Beke (2006) *Focus op jeugdcriminaliteit*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Koops, W. en W. Slot (1998) *Van lastig tot misdadig*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Korf, D., S. Place, E. van Vliet & N. Tanoglu (2007) *Boefjes of briljantjes. Over de effecten van criminaliteitspreventie bij allochtone jongeren*. Utrecht: FORUM & Uitgeverij Ger Guijs.
- Lissenberg, E. , S. Ruller, R. van Swaaningen. (2001) *Tegen de regels IV, Een inleiding in de criminologie*. Nijmegen: Arsaequi.
- Manen, T. (2001) *Zelfcontrole*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Menger, A., L. Krechtig (2008) *Het delict als maatstaaf, methodiek voor werken in gedwongen kader*. Amsterdam: Uitgeverij SWP/Reclassering Nederland.
- Roos, S. de (1998) *Preventie in de sociaal pedagogische hulpverlening*. Amsterdam: Coutinho.
- Schuilenberg, M. (2008-2009) *Preventie en bestraffing*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Tremblay, R.E. en W.M. Craig. (1995) "Developmental crime prevention". In: M. Tony & D. Farrington (eds.) *Building a safer society: Strategic Approaches to crime prevention*. Chicago: University of Chicago Press.
- Verhoeven, N. (2007) *Wat is onderzoek?* Hilversum: Boom uitgeverij.

Websites

- www.amsterdam.nl
- www.bagroep.nl
- www.belgium.be
- www.buurtcijfers.eenveiligamsterdam.nl/veiligheidsindex/
- www.jeugdcriminaliteit.com
- www.justitie.nl
- www.minocw.nl
- www.postbus51.nl
- www.profor.nl
- www.scp.nl
- www.voortijdigschoolverlaten.nl
- www.zuidoost.amsterdam.nl